

14. заседание

Сръбда, 26 ноември 1924 година

(Открито отъ председателя д-ръ Т. Кулевъ, въ 16 ч. 15 м.)

Председателъ: (Звъняи) Моля г. секретаря да провѣри по списъка числото на присѣтствуващитѣ г. г. народни представители.

Секретарь Г. Терзиевъ (д. ст.): (Прочита списъка. Отъ заседанието сѣ отсъствуваха следнитѣ народни представители: Алексиевъ Никола, Ангеловъ Йорданъ, Ангеловъ Станъ, Атапасовъ Никола, Баралиевъ Христо, Беровъ Добри, Вошняковъ Димитъръ, Бояджиевъ Стефанъ, Бояджиевъ Хасанъ-ефенди, Братановъ Цочо, Бръшляшовъ Цою, Бурмовъ Никола, Василевъ Ради, Волевъ Борисъ, Вълчевъ Ангелъ, Георгиевъ Додю, Гочевъ Стефанъ, Грозевъ Иванъ, Дамяновъ Владимиръ, Данаиловъ Георги, Делюковъ Цанко, Димитровъ Тодоръ, Димитровъ Христо, Донсузовъ Михаилъ, Дончевъ Георги, Драгановъ Пънто, Йордановъ Сава, Кабакчиевъ Христо, Лулчевъ Коста, Малдраковъ Тодоръ, Мариновъ Владиславъ, Михайловъ Христо, Мушановъ Никола, Николовъ Върбанъ, Панайотовъ Тодоръ, Парасковъ Василь, Пенчевъ Петъръ, Петрини Николай, Поповъ Георги, Падаревъ Костадинъ, Робевъ Йосифъ, Славовъ Йорданъ, Стефановъ Велико, Табаковъ Димитъръ, Тодоровъ Илия, Топаловъ Недѣлко, Тотковъ Бончо, Урумовъ Апостолъ, Хаджиевъ Никола и Храновъ Методи)

Председателъ: Г. г. народни представители! Присѣтствуватъ 109 души народни представители. Значи, има нужното число присѣтстващи, за откриване на заседанието.

Обявявамъ заседанието за открито.

Преди да пристъпимъ къмъ дневния редъ, има да направя нѣкой съобщения, на първо мѣсто за отпуснитѣ, които сѣмъ далъ на нѣкои народни представители по важни домашни причини, а именно:

- На г. Стефанъ Чолаковъ — 2 дни;
- На г. Петъръ Стефановъ — 1 день;
- На г. Иванъ Терзиевъ — 1 день;
- На г. Димитъръ Калдулковъ — 4 дни;
- На г. Маринъ Николовъ — 4 дни;
- На г. Петъръ Миновъ — 1 день;
- На г. Господинъ Продановъ — 1 день;
- На г. Станъ Ангеловъ — 4 дни;
- На г. Апостолъ Урумовъ — 4 дни;
- На г. Никола Алексиевъ — 6 дни;
- На г. Цочо Братановъ — 1 день;
- На г. Георги Поповъ — 4 дни.

Въ бюрото на Народното събрание е постъпило питане отъ народнитѣ представители г. г. Петъръ Миновъ и Лачо Илевъ Недѣлковъ до г. министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве, въ което, като излагатъ, че въ връзка съ произведениѣта градско-общински избори въ гр. Хасково на 2 т. м. сѣ извършени известни произволи, питатъ г. министъръ: знае ли за тия недостойни произволи и шапталжи, които ставатъ въ Хасково, отъ полицията тамъ, и ако знае, какъво е направилъ, за да запази свободата и честта на мирнитѣ граждани и да не се излага повече престижътъ на властта?

Това питане ще бѣде съобщено на съответния министъръ, за да му даде отговоръ въ едно отъ следующитѣ заседания.

Постъпило е питане отъ бургазкия народенъ представителъ г. Господинъ Продановъ до г. министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве, въ което като се излага, че отъ една потера, образувана за преследване бандата на Георги Янчевъ, били задържани отъ властта известни лица, пита г. министъръ: какъви мѣрки е взелъ или мисли да вземе за освобождаване отъ затвора на тия хора, и второ, мисли ли да даде обезпечение, какъвто законътъ за преследване разбойницитѣ предвижда, на семейството

на убития милиционеръ Желю Добриковъ, който оставилъ жена и две малки деца на 2 и на 4 години?

И това питане ще бѣде съобщено на г. министра, за да отговори въ едно отъ следующитѣ заседания.

Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ — продължение разискванията по второто четене на законопроекта за държавнитѣ каменовъглени мини въ Владайско—Мошниско—Пернишката котловина.

Има думата народниятъ представителъ г. Минчо Дилановъ.

М. Дилановъ (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Тежкитѣ войни, които България води отъ десетина години насамъ, войни, които свършиха фатално за нея, докараха страната до едно тежко финансово положение. И следъ тия войни най-важната, свещената, бихъ казалъ, прижа на всѣми държавникъ бѣше да допринесе нѣщо съ своитѣ разбираня, за да може страната да се откопчи колкото е възможно по-скоро отъ тежкото положение, въ което изпадна. Парламентътъ, отдѣлни дружества напръгватъ своитѣ морални и умствени сили да опредѣлятъ начинитѣ, по които страната трѣбва да се изведе отъ това тежко финансово положение. Всички, обаче, бѣха съгласни въ единъ пунктъ — че само по пътя на увеличаване производството на нашата страна може да се спаси положението, че засилването на производството въ частнитѣ, държавнитѣ и общественитѣ стопанства ще докара спасението на страната.

Законопроектътъ, който ни предлага дневното правителство, за държавнитѣ каменовъглени мини въ Владайско—Мошниско—Пернишката котловина, е въ прѣка връзка съ поставения общъ въпросъ за усиляване производството въ нашата страна.

Г. г. народни представители! Предъ насъ сѣ мотивитѣ на министъра на труда г. Вобошевски, въ които, следъ като констатира, че положението на мината „Перникъ“ е лошо, дори плачевно, казва, че излиза съ единъ законопроектъ за автономията на управлението на мината „Перникъ“, чрезъ което той мисли, че ще може да се спаси положението на мината „Перникъ“, че ще може да се увеличи нейното производство и по тая начинъ тя да допринесе максимумъ блага на нашата страна при най-тежкото за нея положение. Целта на законопроекта е да превърне мината „Перникъ“ въ едно независимо търговско-индустриално държавно предприятие, което да може да носи най-голяма рента, отъ която държавата да получава най-голямтѣ облаги.

Г. г. народни представители! Докладчикътъ на тая законопроектъ г. Петровичъ има добрината при своя докладъ да засегне въобще въпроса за организацията на държавнитѣ стопанства. Той постави тая въпросъ на една много по-широка база и по тая начинъ предизвика едни дебати по принципитѣ за автономността на държавнитѣ предприятия. Това именно обстоятелство ме принуди да взема думата и да кажа и азъ нѣколко думи по този въпросъ.

Г. г. народни представители! Всички констатираме, че положението на държавнитѣ стопанства е лошо. По отношение на организацията и експлоатацията на всички държавни богатства, които въ тая моментъ държавата е открила, ние стоимъ много зле. Обикновено най-зле стоятъ държавнитѣ стопанства по отношение на персонала. Персоналътъ е крайно много бюрократизиранъ, въ известни отношения е дори деморализиранъ и поради това често пъти производството не може да покрие онѣзи грамадни разходи, които държавата плаща за персонала и за обезпечаване на самото държавно стопанство. Изтъква се отъ всички — това подчерта съ дебела линия и г. Пе-

трович — че при държавните стопанства липсва една отчетност, която може да ни даде върна картина за действителното положение на тия стопанства, и за тях ние тръбва да разсъждаваме, да заключаваме не по ясни, не по точния, прецизния език на цифрите, а по нагледите. Ние виждаме какъ всичко въ тях е въ единъ пъленъ безпорядък, виждаме доставени известни машини, безъ да бъдат пуснати въ ходъ, неупотребени. За държавните стопанства ние съдимъ по това, което можемъ да забележимъ непосредствено, наблюдавайки хода на самите стопанства или наблюдавайки продуктите, които ни даватъ тия стопанства, но, за голъмо съжаление, нѣмаме цифри, които биха ни дали представа за това, дали едно стопанство се рентира добре или не; ако държавата има загуба отъ него, какъвъ е размѣрътъ на тая загуба. Изглежда, че и г. Петровичъ не може да ни даде цифрите, които биха ни дали ясната, действителната картина на нашето държавно стопанство.

Въпросътъ за организацията на нашето държавно стопанство обема въ себе си и въпроса за организацията на българските държавни железници — едно грамадно стопанско предприятие, безъ което положението на страната би се поставило въ безизходност. Друго крупно държавно стопанство, което е отъ грамадно значение за стопанското развитие на страната, това сѣ, безспорно пристанищата, за които г. Петровичъ тоже отидѣ мѣсто въ своя докладъ. Едно сравнително малко, но все пакъ много ценно държавно стопанство е Държавната печатница, която представлява тоже едно значително перо въ нашите финанси. Колосалното, бихъ казалъ, държавно стопанство — независимо отъ това, че общините и частните лица притежаватъ гори въ грамадни размѣри — това сѣ държавните гори. Друго огромно държавно стопанство, за което почна да се мисли повече, едва преди 2—3 години, това сѣ водните сили на страната. Още едно държавно стопанство, за което тоже се полагатъ доста сериозни грижи отъ десетина години насамъ, това сѣ минералните богатства на нашата страна; къмъ тяхъ можемъ да причислимъ и солните, които сѣ тоже едно значително държавно стопанство.

Г. г. народни представители! Въпросътъ за организацията на държавните стопанства не е новъ, не е днешенъ — той съществува още откогато съществува България. Главната грижа на първо време на Министерството на финансите, по-сетне на Министерството на земледѣлството и държавните ямоти, а впоследствие на Министерството на търговията, промишлеността и труда, е била да приведатъ въ известностъ държавните стопанства, да създадатъ единъ планъ за организацията имъ, чрезъ приложението на който да могатъ да се рентириятъ по-добре, като се запазятъ. Това се отнася, разбира се, за ония държавни стопанства, които могатъ да продуциратъ непрекъснато, — каквито сѣ горите, каквито сѣ водите — защото, безспорно, мините и карьерите не могатъ да се подчинятъ на този принципъ, тъй като изчерпването имъ спира и тяхното по-нататъшно съществуване, като държавни разработваеми стопанства.

Не е възможно въ разстояние на единъ часъ да се хвърли дори единъ общъ погледъ върху всички ония перипетии, презъ които е минало нашето държавно стопанство, изразено въ тия главни ресори, които азъ токущо споменахъ. Ще тръбва, обаче, да се кажатъ нѣколко думи поне за по-важните отъ тяхъ, за да можемъ да имаме една по-ясна представа за положението на държавните стопанства въ настоящия моментъ и следъ това да направимъ заключение за бъдещата имъ уредба.

Съ настоящия законопроектъ се слага въпросътъ: да отидемъ ли къмъ автономия на държавните стопанства или не? Този въпросъ се слага не днесъ, не отъ това правителство — той е слаганъ и при миналото правителство, слаганъ е навѣрно и много по-рано, обаче не е разрешаванъ по такъвъ начинъ, както се разрешава сега; да се даде автономия на миналата „Перникъ“ — а това се отнася и за миналата „Марина“ — и постепенно, съ течение на времето, той принципъ да се разшири по отношение на всички държавни стопанства. Правителството, обаче, не е излъзло съ своя декларация да каже въ какъвъ периодъ отъ време то мисли да подведе всички държавни стопанства подъ този принципъ — да станатъ автономни. Но за насъ не е важно времето, не е важенъ интервалътъ — за насъ е важна системата. Много явно е, че правителството мисли по образеца даденъ въ общи черти въ той законопроектъ да уреди и всички други останали държавни стопанства. Въ той духъ говори и г. Петровичъ, въ той духъ говори и г. Ляпчевъ, макаръ че на-

прави нѣкои резерви отъ много важно и съществено значение.

Г. г. народни представители! Въпросътъ за българските държавни железници освенъ дето е единъ чисто финансовъ въпросъ въ смисълъ, че железниците носятъ приходи на държавата — и, тръбва да забележимъ, доста голѣми — но, той е и единъ въпросъ, който засѣга общото държавно стопанство. Българските държавни железници сѣ единъ факторъ, отъ който зависи общото развитие на нашата страна, отъ който зависи не само стопанското, ами и културното развитие на нашата страна. И не току тъй известни социолози измѣрватъ културността на народите съ коефициента на тяхната железнопътна мрежа. Сложенъ въ същъ: бива ли да пристѣпимъ къмъ автономия на нашите държавни железници — трудно може да се даде изведнажъ прѣвъ отговоръ. Но азъ ще кажа за себе си: струва ми се че ще бъде много рисковано и много прибрзано, ако ние въ той моментъ решимъ да приложимъ въ държавните железници принципа на автономията, още повече, ако се мисли да се отиде по-нататъкъ — тази автономия да избѣне въ тъй наречената комерсиализация, както писа г. Пастуховъ и както се изрази и г. Ляпчевъ.

Азъ съзнавамъ опасността въ това, че ние въ този моментъ можемъ да откъснемъ, тъй да се каже, държавните железници отъ контролата и разпоредителността на държавата и да ги превърнемъ въ едно частно предприятие почиващо, основано се само на търговския законъ. Струва ми се, че по този начинъ държавата би се лишила отъ най-важното, отъ най-мощното средство, съ което въ даденъ моментъ тя може да се бори съ стопанските и социални несподоби. И забележете: когато ще се решава въпросътъ за експлоатация, която въ този моментъ е едно социално бедствие за нашата страна, непременно ще се дойде до държавните железници, непременно ще искаме да поставимъ железниците почти въ пълно разпоредяване на оубзи, които биха допринесли нѣщо, за да се смекчи съществуващото тежко положение. Нѣмаме време да се спирамъ надълго и широко по този въпросъ. Ние ще четете изложението за положението на държавните и железници изработено отъ Главната дирекция на железниците. Това е единъ обемистъ трудъ, който дава чълна картина за положението на нашите железници и за ови грамаденъ напѣтъ, който си е сторилъ ръководното тѣло на железниците следъ войната, за да ги запази въ това положение, въ което тѣ се намиратъ днесъ — положение, което много справедливо извика благодарността на г. Петровича къмъ персонала въ тѣзи железници. Тая благодарностъ пъкъ, много справедливо служи за укоръ на г. Падарева, който въ миналата сесия навърляйки се много неоснователно върху персонала, искаше да се навърли и върху земледѣлското управление, което следъ войната ное и ръководи управлението на държавните железници до 9 юни, когато по силата на единъ превратъ то бѣ заето отъ новото правителство.

Г. г. народни представители! Прокарването въ държавните железници на принципа на пълната автономия, и то на търговски начала, сѣ тенденция да се даде известно мѣсто на частния капиталъ въ тяхъ — който въ бъдеще безспорно, за да може да получава по-голѣма рента, ще иска постепенно-постепенно да стѣпва все по-здраво въ организацията и въ управлението на тѣзи железници — ще подложи на известни рискове инициативата на държавата. Казахъ и по-рано, че въ този моментъ за смѣтка на държавните железници се правятъ маса привилегии. Преди всичко съгласно закона за насърчение на мѣтната индустрия маса материали се превозватъ по специални тарифи — съ 35% намаление отъ нормалната тарифа; създадени сѣ маса привилегии по закона за подобрене на земледѣлското производство: всички материали по възобновяването на лозата, овошните фондации, фондациите за подмладяване на нашите гори и т. н. се превозватъ безплатно по българските държавни железници; всички материали, необходими за постройката на здания за обѣщантите, както и самите обѣщания, тѣхната покъщнина и добитъкъ също се превозватъ безплатно по българските държавни железници. Както знаете въ миналата сесия на Камарата се създаде и привилегията за пътуване на учителите съ намалена такса по българските държавни железници.

Всички тѣзи привилегии при едно по друго положение, когато държавата не ще бъде пълно разпоредителъ съ държавните железници, безспорно ще бъдатъ намаля-

вани, а често пъти унищожавани. Обаче днес, след войната, когато държавата преживява една стопанска криза, налага се тѣзи привилегии не да бъдат унищожени, а напротив да бъдат разширени.

Има да се спирамъ, г. г. народни представители, и на въпроса за народната отбрана, който тоже не може да бъде без значение и който трѣбва да се има предъ видъ, когато ще се решава въпросътъ за автономното уреждане на желѣзницитѣ въ страната. Интереситѣ на народната отбрана налагатъ, желѣзницитѣ и въ бъдеще да останатъ въ пълно разпореждане на държавата.

Остава, обаче, откритъ въпросътъ: каква уредба да се даде на нашитѣ желѣзници, за да прогресиратъ, тѣхното развитие да върви успоредно съ развитието на желѣзопътното движение въ другитѣ страни, а не да остава назадъ? Този въпросъ, струва ми се, ще бъде уреденъ, когато вземемъ мѣрки да унищожимъ бюрократизма въ държавнитѣ учреждения въобще и въ желѣзопътното дѣло въ частностъ, и когато спасимъ това стопанство отъ голѣмъ общественъ интересъ отъ партизанството, което винаги е намирало тамъ много добра почва. Вие знаете колко нѣти тамъ се е заговорвало за стачки — обществени явления, които носятъ стопанска смъртъ въ всѣка страна. Вие знаете, че следъ войната ние зварихме желѣзопътното стопанство въ много тежко положение — така го рисува въ цифритѣ, които ни дава дирекцията — и въпрѣки туй ние по отношение на желѣзопътното дѣло все пакъ въ този моментъ сме поставени много по-добре отъ нашитѣ съседи. А това говори въ полза на етатизирането на държавнитѣ желѣзници — че то не е опасно, че то дори може да се крепи въ най-критически времена, а пъкъ тогава, когато държавата разгърне повече своитѣ финансови сили, безспорно, ще получи по-големи резултати. И като е така, на мое мнение съмъ, че преждевременно е да се поставя въпросъ за автономното уреждане на нашитѣ държавни желѣзници.

Другъ е въпросътъ за стабилизиране положението на персонала въ държавнитѣ желѣзници, даваше стабилизирането, който да даде възможностъ да се развие, да се усили стопанската, техническата инициатива на онѣзи лица, които сж поставени да ръководятъ нашитѣ държавни желѣзници. Тамъ азъ не бихъ водилъ споръ; тамъ бихъ поддрѣпилъ всѣка инициатива. Но то не ще рече пълна автономия на нашитѣ държавни желѣзници, и главно — финансова, материална.

Засега се мимоходомъ отъ г. Петровичъ въпроса за откриването на станции и спирки презъ време управлението на Земледѣлския сѣюзъ и се изтъкна, че това е едно зло. Последваха дори апострофи отъ страна на болшинството, че съ туй земледѣлското управление е дало доказателства, че то е партизанствувало за смѣтка уреждането на нашитѣ желѣзници.

Г. г. народни представители! Въ изложеното на дирекцията има една малка таблица, въ която е обозначено колко станции и колко спирки сж откривани по желѣзопътната ни мрежа отъ 1912 г. досега. Отъ тази таблица вие ще видите, че не се е злоупотребявало презъ земледѣлско време съ откриването на желѣзопътни станции и спирки. Допускамъ, обаче, въкъде да има нѣкои малки изключения, желати бихъ сега да ги имамъ, но ми се струва, че и сега навѣрно има такива.

Въ 1912 г. имаме по цѣлата ни желѣзопътна мрежа 125 станции и 75 спирки. — Като имаме предъ видъ, че желѣзопътната ни мрежа отъ година на година расте, много естествено е, че ще трѣбва да се увеличаватъ и станциитѣ и спиркиитѣ. — Въ 1914 г. имаме 135 станции и 85 спирки — едно увеличение съ 10 станции и 10 спирки. Въ 1918 г., въ време на войната, когато експлоатацията на нашата желѣзопътна мрежа бѣше достигнала до своя максимумъ — благодарение на това, че трѣбваше да се храни единъ грамаденъ фронтъ, благодарение на туй, че трѣбваше да се прави единъ голѣмъ износъ — нашитѣ сѣюзници, германцитѣ, увеличиха твърде много нашитѣ спирки, особено; и ние имаме въ 1918 г. 153 желѣзопътни станции и 100 спирки, т. е., станциитѣ въ сравнение съ 1912 г. сж увеличени съ 28, а спиркиитѣ съ 25. Въ 1919/1920 г. станциитѣ бѣха 160, а спиркиитѣ 100; значи, пакъ едно увеличение въ сравнение съ 1912 г. Въ 1921 г. имаме 166 станции и 114 спирки, т. е. станциитѣ сж увеличени въ сравнение съ 1912 г. съ 41, а спиркиитѣ съ 39. Въ 1922 г. пакъ презъ управлението на земледѣлцитѣ, имаме 202 станции — увеличени съ 77 въ сравнение съ 1912 г. — и 116 спирки — увеличени съ 41. Въ 1924 г., когато вече Сговорътъ е на властъ, имаме 208 станции —

увеличени съ 83 въ сравнение съ 1912 г. — и 130 спирки, увеличени съ 55.

Както виждате, дори и презъ режима на Сговора — въпрѣки апострофитѣ на нѣкои представители отъ болшинството — имаме увеличение на спиркиитѣ. Азъ не мисля като тѣхъ, че това увеличение е дошло по партизански съображения. Напротивъ, азъ мисля, че чисто стопански съображения и сега, както и презъ управлението на Земледѣлския сѣюзъ, сж продиктували увеличението на спиркиитѣ.

Констатира се отъ мнозина народни представители отъ тази трибуна, че нашето земледѣлие, което е лостътъ, тѣй да се каже, на нашитѣ финансии, лостътъ на нашата икономика, отива къмъ индустрия, т. е. отъ денъ на денъ се засилва отглеждането на индустриалнитѣ растения, които търпятъ превозъ до фабриката, после отъ фабриката до консоматора и т. н. Туй избиване на нашето земледѣлие въ индустриална посока налагаше да облекчимъ производителя до максимумъ, да го доближимъ до пазара, да го доближимъ до фабриката, която ще преработва неговитѣ сурови продукти. Отъ сведенията, които азъ лично получихъ отъ Дирекцията на желѣзницитѣ, се установява, какво действително сѣния спирки, които се отвориха презъ управлението на Земледѣлския сѣюзъ, не само че не замиратъ, но напротивъ, разрастватъ се и нѣкои отъ тѣхъ, по своята продукция замиватъ много отъ гаритѣ, които сжществуватъ отъ 10—15 години.

Д-ръ Н. Милановъ (д. сг): Г. Дилиновъ! Я посочете нѣкои такива спирки.

М. Дилиновъ (з): Спирката Пиргосъ е замивала много малки гарии. Една съвършено малка спирка, Ястребово, по линията Русе—Варна е замивала гарии, които сжществуватъ по същата линия отъ турско време и досега.

Х. Силяновъ (д. сг): Чангарлий имаше ли нужда да става гара?

М. Дилиновъ (з): Къде е това?

Х. Силяновъ (д. сг): „Гара Стамболийски“, при Т. Пазарджикъ.

М. Дилиновъ (з): Когато минавахъ, видѣхъ, че „Гара Стамболийски“ е преименована, струва ми се, въ „Гара генералъ Лазаровъ“. Въместо да я закриете, ние я прекръстихте на името на единъ генералъ.

Х. Силяновъ (д. сг): Не може да се закрие, г. Дилиновъ, защото тамъ има нови съоръжения.

М. Дилиновъ (з): Мисля, че тази гара действително може да сжествува. Тя се намира въ най-плодородното наше поле и затова може да сжествува. За да ви отговоря, трѣбва да разполагамъ съ цифритѣ; ще се постарая да ги взема отъ дирекцията и тогава ще ви отговоря. Мисля, че тази гара може да сжествува.

Х. Силяновъ (д. сг): Презъ тази гара минаваха всички материали за строежа на вилата на Стамболийски. Направиха я, за да обезсмъртятъ имена.

Председателъ: (Звъни) Моля, оставете оратора да свърши!

М. Дилиновъ (з): Та казахъ, огледалото, което Министерството на желѣзницитѣ ви представи въ тоя докладъ, отъ който се вижда, че действително е извършена една грамадна работа отъ войнитѣ досега, говори само въ полза на желѣзопътната политика на Земледѣлския сѣюзъ, и управитѣ, които обикновено се отпиратъ, споредъ мене, сж крайно несъстоятелни. Азъ имамъ да се впушамъ надълго по този въпросъ, защото искамъ да кажа нѣколко думи и по другитѣ въпроси.

Въпросътъ за нашитѣ пристанища, за нашитѣ водни съобщения, иначе казано, презъ време управлението на Земледѣлския сѣюзъ бѣше подложенъ на обстойно проучване. Тогава се образува тѣй наречениятъ „Морски сговоръ“, цѣльта на който бѣше да проучи всестранно въпроса за воднитѣ — речни, морски — съобщения у насъ, да бъдатъ тѣ разработени до степенъ на едно средство, което може да ни свърже съ цѣлия свѣтъ — една идея, която, доколкото зная, и досега продължава да занимава

умоветъ не само на ония, които се наредиха като членове въ Морския съговоръ, но и на всички ония, които мислятъ за бъдещето на нашата страна. Понеже въпросътъ има и своята военна страна, имаше дълго време едно колебание дали въ една или въ друга посока да се реши, докато най-сетне се реши, че нашитъ водни съобщения въ бъдеще трѣбва да се развиватъ съ огледъ не на военнитъ нужди на страната, а съ огледъ на стопанскитъ и нужди. И въ тази посока правителството разработваше своя планъ.

Какво се работи въ този моментъ, не зная; ще чакаме г. министърътъ да ни занимае съ този въпросъ, защото той представлява голѣмъ интересъ. Навремето имаше голѣмъ споръ между министра на железницитъ и министра на търговията по въпроса, къде да бѣде съсредоточено на службата по нашитъ пристанища и какъ да бѣде уредена тя. Този въпросъ бѣше изгладенъ, но когато трѣбваше да се пристъпи къмъ сигурна работа, къмъ организация на нашитъ пристанища и въобще на нашитъ водни съобщения, правителството бѣше принудено да слѣзе и неговата главна работа — шпаната разработка на плана остана въпросъ на бъдещето.

За нашитъ гори. Едва ли има по-тежъкъ въпросъ за нашето държавно стопанство отъ въпроса за нашитъ гори. По този въпросъ сега азъ не ще мога да говоря, защото за това биха ми били изтребени единъ или два часа — време, съ което въ този моментъ не мога да разполагамъ. Ще кажа, обаче, само няколко думи по него.

Всички знаятъ, че българскитъ държавни гори сѣ едно колосално богатство; всички знаятъ, че това богатство отъ освобождението на България до днесъ е разнилявано по единъ най-важдалски начинъ; всички знаятъ, че сравнително добритъ гори, които ние наследихме отъ турската власт, една по една отиваха къмъ разруха, и днесъ на тѣхно мѣсто имаме или закъсаявъли шубраци, или поронна или изредѣни стари гори, които не посятъ онази рента, която биха могли да даватъ, ако бѣха запазени като жизнеспособни, като деспособни народни стопанства. Трѣбва да признаемъ, г. г. народни представители, че първитъ вѣрни ливни на горската стопанска политика у насъ бѣха начертани отъ покойния Геннадиевъ. Пръвъ той, така да се каже, въ едну щрихи нахвърли онази стопанска програма, която трѣбва да следва всѣко првителство на България, независимо отъ това, отъ коя политическа партия, отъ коя политическа среда иде то. За голѣмо съжаление, този набързо нахвърленъ планъ навремето си не можа да намѣри своето приложение. Така че, пръвъ покойниятъ Генадиевъ изабелѣза правилно нашата горска политика; той турн едно начало, което и до този моментъ съществува и което дава вече своитъ ползотворни резултати; той организира укрѣпяването на нашитъ лорошна — единъ въпросъ свързанъ съ цѣлото ни народно стопанство, защото обезлесенитъ наши планини превърнати въ поронша, подбиватъ въ основи цѣлото наше земледѣлие.

Вторъ, който следъ покойния Генадиевъ доразви стопанската програма на Министерството на земледѣлието, главно по уредбата на горскитъ държавни стопанства, е днешниятъ министъръ на търговията, г. Христовъ. Навремето си азъ писахъ по неговата програма. Отъ него бѣхъ изпращанъ да анкетирамъ поминѣка на планинското население; имамъ доклади въ министерството по този въпросъ. Азъ не мога въ този моментъ да не призная, че г. Христовъ, за времето си, прояви една инициатива, която му правѣше висока честь. Планътъ, започнатъ отъ Генадиевъ, той го доизгради на книга и имаше всичката амбиция, да го приложи и на дѣло. Обаче тъкмо въ този моментъ, когато той трѣбваше да пристъпи къмъ най-трудната, къмъ най-тежката работа — къмъ прилагането на плана на дѣло, къмъ реализирането му — обяви се балканската война и съ това се турн край на една работа насочена да увеличи продукцията отъ нашата земя, като дървесна маса отъ горитъ или продукти отъ земледѣлието. Г. Христовъ искаше да развие този свой планъ върху една велика България и увлѣченъ въ мечтата си за тази велика България, той заедно съ своитъ другари отиде да обявява война, която свърши много фатално. Мечтата по велика България, въ която г. Христовъ мислеше да приложи тоя планъ, донесе голѣми зпни на малката България.

Г. Т. Пѣевъ (д. ст.): Какво общо има това съ законопроекта?

М. Дилановъ (з): Търсете вие връзката. — Следъ войнитъ земледѣлското правителство нѣмаше защо толкова

много да се лута, да работи планъ на дейность. То вече имаше въ министерството единъ планъ начертанъ въ неговитъ едри щрихи; отъ друга страна то имаше въ устава на Земледѣлския съюзъ сѣния планъ разработенъ въ детайли, и затуй веднага пристъпи къмъ приложението на една широка програма по организацията на земледѣлското производство и специално по експлоатацията на държавнитъ гори. Идеята за горския кооператизъмъ, която г. министъръ Христовъ хвърли предъ българскитъ лесовѣди презъ 1912 г. — и делегира мене всредъ планинското население да основавамъ първитъ кооперации, което действително направихъ, само че презъ войната тия кооперации умрѣха — бѣше идея, която министъръ Оббовъ напълно поде и съ новия законъ за горитъ искаше да реализира.

Х. Силановъ (д. ст.): Значи отъ думбазъ, отъ реакционерь излѣзе тоя законъ!

М. Дилановъ (з): Вие навѣрно сте го направили реакционеръ — ако той въ тоя моментъ е такъвъ. Азъ говоря за онава време, когато Григоръ Василевъ, напр., бѣше широкъ социалистъ. Какво общо има между тогавашния Григоръ Василевъ и сегашния? Нищо общо. Може би нѣма нищо общо и между тогавашния Димитъръ Христовъ и сегашния. И азъ мисля, че ако сега се направи една грѣшка спрѣмо него, то е туй, че не му дадохте Министерството на земледѣлието, а го турихте въ друго министерство.

А. Сталийски (д. ст.): (Възражава нѣщо).

Председателътъ (Звъни)

М. Дилановъ (з): Недейте ме закача, за да не се отвлечамъ. Великиятъ капацитетъ нека мълчи тамъ.

А. Сталийски (д. ст.): Нѣма въпросъ, по който Дилановъ да не е излѣзалъ да говори и да не е компетентенъ.

М. Дилановъ (з): И Вие излизате, и знаете ли какъ излизате?

А. Сталийски (д. ст.): Какъ?

М. Дилановъ (з): Вие най-добре си знаете какъ, азъ не искамъ да Ви кажа.

А. Сталийски (д. ст.): Кажете.

М. Дилановъ (з): Ей така — крадешкомъ, сегизъ-тогизъ, отъ банката, за да Ви зашпнатъ името въ дневниците. Това е недостойно.

А. Сталийски (д. ст.): Вие излизате на трибуната, за да Ви четатъ речитъ въ дневниците.

М. Дилановъ (з): Азъ излизамъ само затуй, защото недостойнитъ отъ мене ги държите по затворитъ. Иначе азъ нѣхъ да си сѣдя на мѣстото.

А. Сталийски (д. ст.): Много-много недей го осуква. Ти си шефъ и все на високо гледашъ, когато приказвашъ!

М. Дилановъ (з): Та, г. г. народни представители, въпросътъ за уредбата на държавнитъ ни гори, въпросътъ за тѣхната експлоатация, за тѣхното подмладяване въпросътъ за залесяването, както и въпросътъ за укрепяването на поронната и т. н. бѣха сложени на разглеждане особено презъ времето, когато управляваше Земледѣлскиятъ съюзъ. Тогава дойдохме до заключението, че уредбата на държавнитъ гори трѣбва да стане по единъ начинъ коренно различенъ отъ тоя на миналото. Ако въ миналото експлоатацията на държавнитъ гори бѣше дадена изключително въ рѣцетъ на търговцитъ — значи въ услуга на частния капиталъ — земледѣлското правителство искаше да вземе това колосално народно благо отъ рѣцетъ на частния капиталъ и да го повърне на планинското население, чийто поминѣкъ е тѣсно свързанъ съ това богатство. И ние действително видѣхме, какъ планинското население въ разстояние на една година почна да се групира масово въ горскитъ кооперации. Много отъ тия кооперации, благодарение на силната морална и материална поддръжка, която даваше г. министъръ Оббовъ — респективно Министерството на земледѣлието — се закре-

пиха и до тоя моментъ още съществуватъ като мощни икономически организации.

Следъ 9 юний ние имамхе декларацията на г. министъра на земледѣлието, че ще даде пълна подкрепа на тази нова стопанска инициатива за използването на планинѣте гори. На публично събрание, което е устроилъ въ Троянско, той е обещалъ всичко то сѣ действително, обаче въ послѣдствие сѣ редъ системни мѣрки той е противодействувалъ на широкото развитие на горскитѣ кооперации и по този начинъ е спъналъ правилно насоченото разрешение на въпроса за организацията на нашето горско стопанство. Азъ не знамъ дали също така би постѣпвалъ и г. Христовъ, ако бѣше министъръ на земледѣлието, защото сѣжитъ той въ 1912 г. ме изпрати въ Белгика, Батакъ и други села да проучвамъ условията за създаване кооперативни дѣскорезни, кооперативни тѣселнищни желѣзници и т. н. и т. н. Азъ мисля, че една ли би могълъ той да отрича тая инициатива, която тогава чертаеше предъ мене, младия лесовѣдъ, сѣ такъвъ ентузиазъмъ. Дѣлка да подчертая, че министърътъ на земледѣлието днесъ рѣководи това министерство тъй, че иска да убие горскитѣ кооперации, иска да убие една инициатива, която цели да запази горитѣ и да ги направи неизчерпаемъ източникъ на блага за планинското население. Но по тоя въпросъ азъ ще говоря дълго, когато разглеждаме законопроектъ за горитѣ, който г. министърътъ на земледѣлието е внесълъ за разглеждане въ Камарата.

Г. г. народни представители! Особено интересъ заслужава друго държавно богатство — воднитѣ сили на нашата страна. Обикновено това богатство въ миналото се е използвало отъ погледа на нашия икономистъ и общественикъ; на него той не се е спиралъ. То е предоставено въ миналото въ пълно разпореджане на отдѣлната личностъ, на частния капиталъ. Ние знаемъ какъ водното право по най-различни начини бѣше заграбвано, бѣше присвоявано отъ тѣ или оная, докато дойде управлението на земледѣлския съюзъ, което като замисли закона за воднитѣ синдикати, трѣбваше да почне сѣ отчуждаването и на водното право. И понеже земледѣлското правителство бѣше решило да отчуждава и воденитѣ, които бѣха главната пречка за разрешението на голѣмия въпросъ за използване на водното право, стана нужда да се гласува оная забележка къмъ чл. 72 отъ закона за воднитѣ синдикати, която въ миналата година искахте да отмишнете, обаче благодарение на енергичното противопоставяне на опозицията, въпросътъ действително се разреши така, както трѣбваше да се разреши.

А. Ляпчевъ (д. ср.): Още не е разрешенъ. Ще се разрешава.

Председателъ: Пратеи е въ комисията.

М. Дилиановъ (з): Значи, намѣренъ е единъ дипломатически начинъ за разрешение на тоя въпросъ.

Въпросътъ за воднитѣ сили, които въ другитѣ държави сѣ източникъ на колосални национални блага, не можеше да избѣгне отъ вниманието на земледѣлското правителство и затуй сѣ закона за воднитѣ синдикати то даде това народно благо действително въ рѣцетѣ на народа. И единствениятъ законопроектъ презъ управлението на Земледѣлския съюзъ, по който гѣмаше никакви дебати противъ, за който всички оратори се изказаха, че е навремененъ и необходимъ, бѣше законопроектътъ за воднитѣ синдикати. И ние видѣхме, какъ въ разстояние само на година и половина законътъ за воднитѣ синдикати ни даде повече отъ 44 водни синдикати, целта на които е да произвеждатъ „бѣли въглища“ — електрическа енергия — да напояватъ известна културна площ и по тоя начинъ да се увеличи рента отъ земята, да се дойде на нѣкои мѣста до две реколти, както излѣзоха да ни кажатъ господата агрономитѣ, други пъкъ благити мѣста да се засушатъ, и сѣ това да се увеличи културната площ.

Като се има предъ видъ колосалната енергия, която сѣ обаче не мога да не ви кажа, че нѣкои отъ тия синдикати се разрастнаха до тамъ, че въ тоя моментъ представяватъ колосални предприятия. Такова е предприятието „Въча“, на осветяването на чиято първа електрическа централа ходиха всички дневни министри. А какво представлява синдикатътъ „Въча“ отъ себе си? — Излишно е да говоря, защото струва ми се е престѣпно за единъ културенъ българинъ да не знае, какви сѣ далечнитѣ цели на тоя синдикатъ и какво той действително ще постигне, като се има предъ видъ колосалната енергия, която сѣ вложили неговитѣ инициатори, неговитѣ основатели, и

поддръжката, която му даваше земледѣлското правителство, и която, за голѣмо съжаление, не се дава отъ страна на дневното правителство.

Използването на воднитѣ сили въ страната ще направи превратъ въ нашето земледѣлие, и изобщо въ нашето народно стопанство. То ще го индустриализира, ще го модернизира; то ще направи голѣма икономия на живата сила — силата на работника и силата на добитѣка. И менѣ ми се струва, че тамъ именно трѣбва да бѣде насочено вниманието на всѣко едно правителство, ако то иска да допринесе твърде много за изграждане благосъстоянието на народа. И върху всички, именно, по които се урежда въпросътъ за използването на воднитѣ сили, трѣбва да се замисли нашето правителство, защото тамъ е прокаранъ най-добре принципътъ на автономията, за която мечтае и дневното правителство. Тамъ не съществуватъ управителни съвети назначавани отъ министъра или отъ Министерския съветъ. Тамъ съществува автономия, положена на кооперативни начала, и по този начинъ сѣ дадени всичкитѣ гаранции, за да се върви сѣ сигурни крачки напредъ: като се запази частниятъ, търговскитѣ характеръ на предприятието, да може то да се рентира най-добре и да не бѣде удадено въ великото бюрократизъмъ.

За голѣмо съжаление, г. г. народни представители, не мога да не отбележа, че дневното правителство досега не само не е съдействувало да се закрепятъ воднитѣ синдикати, но напротивъ, то ги е спъвало. Азъ съжалявамъ, че не е тукъ г. министърътъ на земледѣлието, защото това, което ще кажа, се отнася главно за него. За да не бѣда голословенъ, ще си позволя да приведа само единъ — два факта; а такива факти има много.

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя Н. Найденовъ)

Въ Сливенъ ние имаме водниятъ синдикатъ „Синитѣ камъни“ за р. Тунджа, основанъ въ 1921 г., целта на който е да добива електрическа енергия за осветление и индустриализация на и безъ туй индустриализацията гр. Сливенъ. Следъ идването на власт на дневното правителство въ синдиката се отваря вратата за частния капиталъ: запискватъ се за членове на синдиката Братя Стефанови и други капиталисти, които го завладяватъ икономически и въ края на крайната решаватъ да го разтурятъ, да го разформиратъ. Нѣма да се впунамъ да дири мотивитѣ, които сѣ движили тия господа, за да посетнатъ на едно такова високо-културно дѣло. Обикновено разправятъ, че причината била тая, че тѣ имали мнени въ планината, че проектирали организирането тамъ на своя централа и пр. По този начинъ, вмѣсто единъ народенъ синдикатъ да използва облагитѣ отъ водната сила, вмѣсто самитѣ жители на града да организиратъ своя централа и да наситятъ, тъй да се каже, града и околнѣта сѣ електрическа енергия, тѣ — частнитѣ капиталисти — искатъ да получатъ голѣмия най-облагитѣ отъ тая водна сила.

Важното е, обаче, следното: когато въ Министерството на земледѣлието се получава протоколътъ на управителния съветъ на синдиката, учредениятъ по закона за воднитѣ синдикати Върховенъ съветъ по воднитѣ се противопоставя на разтурянето на тоя синдикатъ, защото е увѣренъ въ неговата жизнеспособностъ, защото е увѣренъ въ ония блага, които той носи и ще доведе на населението, и решава да изключи, съгласно закона, всички лица, като Братя Стефанови и др., които сѣ искали да разтурятъ синдиката — за което държи протоколно постановление.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Г. Дилиановъ! Имате още 5 минути, а се отклонявате отъ въпроса, който е поставенъ на разискване.

М. Дилиановъ (з): Свършвамъ. — Г. министърътъ държи и до тоя моментъ протокола на Върховния съветъ по воднитѣ неотвърденъ — явно защо: за да може да умре тоя синдикатъ.

Втори случай. Ловчанскитѣ воденъ синдикатъ пропусна строителния сезонъ само заради туй, че г. министърътъ не утвърди книжката за строежа въ продължение на три месеца. И само, когато г. министърътъ на финанситѣ, който е ловчанлия, отишълъ да настоява за утвърждаването на тия книжки, тогава тѣ се утвърждаватъ. И не единъ случай имаме, кадето не се утвърждаватъ книжката по уреждане на воднитѣ синдикати единствено сѣ целъ да се спъне тѣхната дейностъ и по тоя начинъ да се компрометира идеята за воднитѣ синдикати, която е рожба на земледѣлското управление. Че действително дневното правителство не отдѣля твърде голѣмо внимание въ тая посока, свидѣ-

тествана и неговият бюджет. Въ земледѣлско време имаше само на синдиката „Въча“ отшунати от държавата 30 милиона лева, за да се достигне оная голѣма цел, която се гони; въ бюджета на сегашното правителство сж предвидени само 12 милиона лева за тая цел и, дали и тѣ ще бъдат изразходвани, това още не се знае.

Г. народни представители! Поради липса на време, ще трѣбва да прекъсна мислитѣ си по този въпрос, за да мина по въпроса за мината „Перникъ“ и въобще по въпроса за миннитѣ богатства на нашата страна.

Изтъква се от ораторитѣ на болшинството и от подхвърлени апострофи, че през време на управлението на Земледѣлския съюз не сж се полагали достатъчно грижи за разработването на миннитѣ богатства на нашата страна; ящо повече — не се е отдѣляло достатъчно внимание за разработването вече национално богатство, мината „Перникъ“. Още тогава азъ бѣх принуденъ да прекъсна ораторитѣ и да имъ кажа, че това не е вѣрно. И тукъ сж вѣроятно думи азъ ще се спра на този въпрос, за да се види, че действително Земледѣлския съюз, въ лицето на своето управление, въ лицето на своето правителство, не е изпусналъ напредъ видъ това колосално богатство и е направилъ всичко, за да бъде то разработено, за да стане единъ икономически факторъ въ държавния ни животъ.

Предъ мене е бюджетопроектътъ на последния кабинетъ на Земледѣлския съюз, който бѣ сваленъ на 9 юний.

Г. Данаиловъ (д. ст): Кабинетътъ на Земледѣлския съюзъ имаше бюджетъ на 9 юний. Какво разправяте вие!

М. Дилиановъ (з): За бюджетопроектъ говоря, г. Данаиловъ. — Г. народни представители! Отъ този бюджетопроектъ на тогавашния финансовъ министъръ г. Петъръ Яневъ за мината „Перникъ“ ние констатираме следното. Азъ ще се спра върху разходнитѣ пера по бюджета за мината „Перникъ“, защото приходътъ е мракъ. По отношение прихода на всичкитѣ държавни стопанства ние можемъ да говоримъ само за груба, за бруто маса — и на него азъ ще дойда по-сетне — но за чистия доходъ, за голѣмо съжаление, ние не можемъ да говоримъ, защото не сме имали едно правилно счетоводство въ държавнитѣ стопанства, което да ни даде възможностъ да говоримъ съ цифри. Като така, ние сме длъжни отъ разхода да правимъ своитѣ заключения за развитието на това стопанство. А това често пъти е много възможно.

По отношение личния съставъ на мината „Перникъ“ ние имаме следната картина. Презъ бюджетната 1919/1920 г. имаме предвидени 17.800.000 л.; презъ бюджетната 1920/1921 г. — 19.500.000 л.; презъ 1921/1922 г. — 22.800.000 л.; разрешенъ кредитъ за 1922/1923 г. — 32.400.000 л. и за 1923/1924 г. имаме исканъ кредитъ 102.700.000 л. Всичко това говори, че личниятъ съставъ на мината се е увеличавалъ и, безспорно, по обратенъ пътъ идва заключението, че отъ той личенъ съставъ ще е трѣбвало да се получи и по-голяма работа, и по-голямо производство.

Г. Данаиловъ (д. ст): Вие употребявахте работницитѣ да ни биятъ по гаритѣ. Вие плащате на хиляди работници, които се бѣха обрнали на формени шайкаджии.

М. Дилиановъ (з): То бѣше само за единъ день.

Г. Данаиловъ (д. ст): Какъ за единъ день?

М. Дилиановъ (з): Не заслужава дори за единъ день да се отдѣля работницитѣ, за да се разправя съ васъ.

Г. Данаиловъ (д. ст): Вие разстроихте мината „Перникъ“, защото употребявахте работницитѣ за шайкаджии — това не можете да откажете.

М. Дилиановъ (з): И тѣй, да продължа върху въпроса относително разстройването на мината „Перникъ“ отъ насъ, както г. професоръ Данаиловъ се изразява.

По-нататъкъ, за материалнитѣ разходи ние имаме следната картина. Относително доставието на разни консомативни материали, минни подпори и други, тѣй необходими за мишното производство, положението е следното: въ 1919/1920 финансова година сж предвидени 18 милиона лева — вземамъ кръгли цифри; въ 1920/1921 г. — 23 милиона лева; въ 1921/1922 г. — 28 милиона лева; въ 1922/1923 г. — 42 милиона лева и предвидени въ последния земледѣлски бюджетъ 45 милиона лева. Вие имате едно увеличение отъ година на година, което говори, че държавнитѣ средства не сж били щадени за разработването на мината.

Още по-очевидно е картината за другитѣ материали: купуване инструменти и машини, противопожарни, спасителни материали, подкормни машини, помпи, релси, траверси, локомотиви, вагони, инсталация за брикетирание, електрическа централа, просѣвна инсталация и т. н. Картината е следната: въ финансовата 1919/1920 г. сж предвидени 1 милионъ лева; въ 1920/1921 г. кредитътъ отива веднага на 7 милиона лева; въ 1921/1922 г. — кредитътъ отива на 18 милиона лева; въ 1922/1923 г. кредитътъ отива на 48 милиона лева и г. Петъръ Яневъ въ последния бюджетопроектъ предвижда кредитъ 52 милиона лева. Много ясно е, че не сж щадени средствата, за да се подобрятъ условията за производителността на мината „Перникъ“.

По въпроса за постройкитѣ ще кажа следното. За болници, фурни, кухни, бани, дирекции, канцеларии, работилници, електрическа централа и пр. сж предвидени за финансовата 1919/1920 г. 59 хиляди лева; за 1920/1921 г. — 52 хиляди лева; за 1921/1922 г. — 114 хиляди лева; за 1922/1923 г. — 100 хиляди лева; за 1923/1924 г. — 9 милиона лева, единъ колосаленъ скокъ, целта на който е да се подобри въобще мината „Перникъ“, за да могатъ да се получаватъ отъ нея колкото е възможно повече въгненица. Независимо отъ това, азъ не искамъ да цитирамъ и бюджета на Министерството на благоустройството, където въ отдѣла „строежи“ има предвидени маса кредити, използвани за сѣщитѣ цели.

Но, г. народни представители, не само бюджетътъ, но и производството на мината „Перникъ“ говори въ полза на управлението на Земледѣлския съюзъ. Азъ имамъ предъ себе си статистиката, издадена отъ Дирекцията на нашата статистика, и тя ни говори следното. Въ 1915 г., преди войната, мината „Перникъ“ е давала едно производство отъ 494 хиляди тона; въ 1920 г. това производство отива на 670 хиляди тона — увеличено доста значително; въ 1921 г. — въ управлението на Земледѣлския съюзъ — това производство вече отива на 825 хиляди тона; въ 1922 г. — презъ управлението на Земледѣлския съюзъ, който, както каза г. Данаиловъ, е разнебитвалъ мината „Перникъ“ . . .

Г. Данаиловъ (д. ст): Съвършено я разнебитихте.

М. Дилиановъ (з): . . . това производство отива на 868 хиляди тона; въ 1923 г. — фаталната година за Земледѣлския съюзъ и неговото управление съ датата 9 юний — това производство отива на 914 хиляди тона. Месецитѣ януарий, февруарий и мартъ на 1924 г. сж много характерни: тѣ сж месеци, когато управляваше вече Демократическия стоворъ и то следъ като бѣше се разправилъ съ метежитѣ, следъ като бѣше се разправилъ съ септемвриската революция, и следъ като се бѣше, тѣй да се каже, стабилизиралъ, закрѣпилъ и се предполагаше, че имаме всичката възможностъ да напредне своитѣ сили до тая степенъ, че да направи ящо за мината „Перникъ“. Така ние имаме презъ януарий 1924 г., когато управлява Стоворътъ, производство отъ 72 хиляди тона, а презъ януарий на 1923 г., когато управляваше Земледѣлскиятъ съюзъ — 79 хиляди тона, много повече; презъ месецъ февруарий на Стовора въ 1924 г. — 87 хиляди тона, а презъ месецъ февруарий на Земледѣлския съюзъ въ 1923 г. — 83.800 тона; презъ месецъ мартъ на Стовора въ 1924 г. — 86 хиляди тона, а презъ месецъ мартъ на Земледѣлския съюзъ въ 1923 г. — 84 хиляди тона. Както виждате имаме голѣми разлики въ производството по месеци презъ 1923 г. — управлението на Земледѣлския съюзъ и 1924 г. — управлението на Демократическия стоворъ, или, ако има разлики, тѣ сж въ полза на управлението на Земледѣлския съюзъ.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Моля, завършете, г. Дилиановъ!

М. Дилиановъ (з): Завършвамъ.

Всичко казано до тукъ, г. народни представители, говори, че Земледѣлскиятъ съюзъ е ималъ една ясна представа за икономическото положение на страната, че той е ималъ една ясна представа за богатствата на тая страна и е употребилъ всички свои сили, за да ги разработи.

За да бѣда по-конкретенъ, азъ ще си позволя да кажа конкретно, какво е направено за мината „Перникъ“.

Още въ 1921 г. Министерството на търговията, промишлеността и труда постави въпроса за мината „Перникъ“ за модернизиранието на нейното стопанство. Покойниятъ Александъръ Димитровъ, въпреки че не бѣше министъръ на това министерство, употреби извънвѣрно много средства,

за да може да се модернизира производството на мината „Перник“. Той самъ, пътувайки до Прага, е проучвал минното дѣло въ Австрия, па и въ Чехия, за да може да се запознае непосредствено съ начинитѣ на експлоатация на каменнитѣ въглища, та да може и тукъ да се направи нѣщо. Негова бѣше идеята, да се електрифицира железопътната линия София—Перникъ, защото не е възможно да използвате вие колосалното богатство въ мината „Перникъ“, което споредъ сегашния директоръ на мината „Перникъ“ възлиза на 1.400.000.000 тона, а споредъ други по-скромни инженери — на около 500.000.000 тона. Въ всѣки случай едно таква колосално богатство не е възможно да се разработи и да се използва, не единъ, а дори десетъ автономни управителни съвета да му дадете, ако не усилите съобщителнитѣ средства съ мината „Перникъ“, било чрезъ една електрификация на желѣзно-пътната линия, както искаше покойниятъ Димитровъ, или чрезъ една паралелна линия, както искаха други земледѣлски министри. Въ 1921 г., въ желанието си да проучи начинитѣ за уреждането на този въпросъ, Министерскиятъ съветъ реши да премахне всичкитѣ ония събъди, всичкия оизи тормоозъ, който законътъ за бюджета, отчетността и предприятията създаваше по отношение на мината „Перникъ“. За тая целъ се командирова въ странство една комисия, която да прави непосредствени покупки, мимо всичкитѣ формалности по закона за бюджета, отчетността и предприятията. Въ тая комисия бѣше и инженерътъ Скричка, за когото чухъ отъ преждеговорившия ораторъ много добри отзиви — обстоятелство, което говори, че не сѫ прашани партизани, че не сѫ прашани дружбани, защото действително ние не сме имали никога нито единъ миинентъ инженеръ такъвъ, а прашахме хора, които се проявяваха въ областта на техниката съ свой умъ, съ своитѣ познания, съ своитѣ разбирания. Земледѣлското правителство чувствуваше какво значи за него мината „Перникъ“. Въ миналото имаше моменти, когато земледѣлското правителство трепереше предъ ужаса, предъ опасността — че мината „Перникъ“ може да ни бѣде отнета. Бивало е време, па и сега не е минало, когато действително всѣки българинъ се е замислялъ много сериозно за съдбата на нашата мина „Перникъ“. Земледѣлското правителство имаше предъ видъ това, което ставаше на западъ за Руръ, това което ставаше за Донецкия басейнъ и то не можеше да остави безъ внимание колосалното богатство на страната, което дивизи напредъ нейната индустрия.

Председателстваващъ Н. Найденовъ: Звъни! Г. Дилиановъ! За поседенъ пътъ Ви предупреждавамъ, че $\frac{1}{4}$ часъ вече говорите повече.

М. Дилиановъ (з): Още $\frac{1}{4}$ часъ и ще свърша.

Председателстваващъ Н. Найденовъ: Нѣма да Ви позволя повече.

М. Дилиановъ (з): Азъ поне сега не говоря партизански.

Председателстваващъ Н. Найденовъ: Вие не говорите по законопроекта, а по земледѣлската политика. Говорете по законопроекта!

М. Дилиановъ (з): И туй не било по законопроекта! Не знамъ тогава, кое е по законопроекта!

Председателстваващъ Н. Найденовъ: Моля Ви се! Ще Ви отнема думата! Завършете! $\frac{1}{4}$ часъ говорите повече!

М. Дилиановъ (з): Ще завърша. — Още въ управлението на Земледѣлския съюзъ се констатира, че въ мината „Перникъ“ нѣма счетоводство, че не се знае въ какво положение е грамадниятъ инвентаръ на мината. Директорътъ Бобановъ си е ималъ едно тевтерче. Щомъ се премахна той, и тевтерчето съ него се премахна и нищо не остана. Земледѣлскиятъ съюзъ решава да приведе въ известностъ това колосално богатство, като урежда едно счетоводство. Ако се не лъжа, за счетоводителъ бѣше пратенъ г. Бъчваровъ — не го познавамъ — единъ отъ опитнитѣ счетоводители у насъ, цененъ дори и отъ днешното правителство, но, подгоненъ отъ тамъ, защото билъ назначенъ отъ дружбашитѣ, назначенъ въ последствие въ Дирекцията на трудовата повинностъ и преди нѣколко месеца уволненъ и отъ тамъ. Може би сѫ го изкарали дружбашъ; дай Боже, да е станалъ дружбашъ, защото съ своитѣ разбирания той действително ще бѣде цененъ на дружбашитѣ, ако тѣ нѣкога дойдатъ на властъ.

Отъ сговориститѣ: А-а-а!

М. Дилиановъ (з): Вземете си го! По-добре! Дайте му служба, недейте посрѣдъ зима го остави безъ служба. Той не е нашъ. — Та, казвамъ, г. Бъчваровъ тури началото на търговското счетоводство въ мината „Перникъ“. И това счетоводство върви и досега и ще върви, защото то действително е въ унисонъ съ вапето искане, мината „Перникъ“ да не върви, както е вървѣла досега, а да върви на съвременни начала, да върви при единъ здравъ контролъ на държавната властъ.

Относно модернизирането на мината „Перникъ“ земледѣлското управление направи много. То достави 4-тѣхъ грамадни багера, които превърнаха мината въ кариера, да се гребатъ въглищата отгоре, отъ повърхността, и по този начинъ да се спести грамадниятъ мускуленъ трудъ при използването на мината. Търговетъ за двата багера, които се доставиха презъ времето на Сговора, бѣха утвърдени презъ времето на Земледѣлския съюзъ. Днешнитѣ шестъ багера, които работятъ въ мината „Перникъ“, сѫ отъ управлението на Земледѣлския съюзъ.

Г. Петровичъ изтъкна, че 20% отъ каменнитѣ въглища, които се изпращатъ на консоматоритѣ въ страната за отопление и за индустриални цели, сѫ вклукъ — това е така наречената пляка. Това е много върно, защото отъ управленията на България до преди управлението на Земледѣлския съюзъ никой не се е погрижилъ да снабди мината съ една по-модерна инсталация за пресѣването на въглищата. Но благодарение на тритѣ грамадни сортировачки, които достави земледѣлското управление, днесъ, утре и отъ сега нататъкъ ще може да се подобри значително качеството на въглищата отъ мината „Перникъ“. Тѣзи сортировачки струватъ 14 милиона лева. Тази сума земледѣлското управление не я пожали, за да може да подобри производството на мината „Перникъ“.

Съ цель да разшири производителността на мината „Перникъ“ земледѣлското правителство предприе научаване посредствомъ руския специалистъ инженеръ Лиденъ по посока къмъ Брезникъ, за да може да открие една нова шахта. Работитѣ по това проучване сѫ привършени, и азъ знамъ, че днешниятъ министъръ не ще ги пренебрегне, защото по тая начинъ още единъ грамаденъ изворъ на черно злато ще бѣде откритъ за нашата държава.

Земледѣлското управление даде на мината „Перникъ“ въ 1921 г. механическа хлѣбонецарна, която дава 12.000 хлѣба — хлѣбъ много добъръ по качество — и по този начинъ допринесе много за подобрене храната на работнитѣ въ мината „Перникъ“.

Земледѣлското правителство концентрира всичкитѣ работилници въ една, за да направи икономия на хора, икономия въ енергия и, за да създаде ефикасенъ контролъ.

Земледѣлското управление направи онитѣ и за механизация на труда въ мината „Перникъ“. То достави 36 машини, отъ които 30 иматъ като двигателъ електрическа енергия, а шестъ сжъстенъ въздухъ, за да може по тая начинъ да се намали подземния мускуленъ трудъ. Благодарение на това производителността се увеличи и ще се увеличава.

Квартирниятъ въпросъ. Каза ни се, че ние сме държали работничеството въ землянки. Вчера не можахъ да се стърпя и протестирахъ. Нека кажа, че въ земледѣлско време сѫ направени 18 голѣми здания за работнитѣ въ „Хумни долъ“ и „Бѣли брѣгъ“, които иматъ 300 стаи, независимо отъ другитѣ суми, харчени за ремонтъ. Вѣрно е, че и въ тоя моментъ квартирниятъ въпросъ тамъ не е уреденъ; вѣрно е, че и въ този моментъ работничеството тамъ живѣе при мизерни условия. Азъ не единъ пътъ съмъ обикалялъ тѣзи помѣщения, не единъ пътъ съмъ слизалъ подъ земята, където работятъ работнитѣ. Много малко е направено презъ земледѣлско време, но изобщо, много малко е направено, за да кажемъ, че сме създали такива условия за работа, каквито сѫ създадени другаде.

Въпросътъ за водата и канализацията е тоже грамаденъ въпросъ, защото е социаленъ въпросъ за мината „Перникъ“. Министъръ Яневъ, съ тѣзи 9 милиона лева, които е предвидѣлъ въ последния си бюджетъ, личи, че е ималъ всичката амбиция да уреди тоя въпросъ. Министъръ Радоловъ, който уреди въпроса съ село Калкачъ, което не даваше водата, дава доказателства, че е искалъ да уреди тоя боленъ въпросъ за мината „Перникъ“ — водоснабдяването.

Болницата, която се инсталира съ хирургическо и зъболѣкарско отдѣление съ 50 легла, говори, че Земледѣлскиятъ съюзъ въ това отношение е мислилъ и действувалъ.

Ванитѣ, единъ отъ които се направиха, а други се проектираха, даватъ да се разбере, че сме имали предъ видъ много близко интереситѣ на мината „Перникъ“ и на онѣзи хора, на които съдбата е свързала съ нея.

Мината „Марица“. За голѣмо съжаление, г. Петровичъ говори за мината „Марица“ съ такъвъ песимизъмъ, че ние останахме съ убеждение, какво частъ по-скоро трѣбва да се тури куфара — така дори той се изрази — на мината „Марица“.

Г. г. народни представители! Мислехте на техницитѣ е малко по друго. Тѣ казватъ, че мината „Марица“ по подземни залежи е най-малко два пѣти по-богата отъ мината „Перникъ“. Единствениятъ недостатѣкъ билъ тоя, че вжглищата били дребни и непременно трѣбовало да се брикетиратъ. Самъ г. Петровичъ призна, че вжглищата по своя съставка могатъ лесно да се брикетиратъ. Още въ земледѣлско време инженеръ Горбановъ бѣше пратенъ въ странство да проучи въпроса за брикетирането на производството на мината „Марица“ и резултатитѣ бѣха много добри. А министъръ Яневъ, като министъръ на финанситѣ, дори бѣше влѣзълъ въ преговори съ една чехска фирма — Breifeld ли бѣше, не я знамъ — и въпроситѣ е билъ почти на уреджане, за доставката на инсталация за брикетирането на производството на мината „Марица“. Подчерта се и отъ предговорившиятъ г. г. народни представители, че като имаме предъ видъ, какво мината „Перникъ“ се намира на периферията на нашата страна, полага се правителството да се погрижи за мината „Марица“, където лежи колосално богатство подъ земята. И азъ бихъ желалъ дори, ако се говори за нѣкаква интензивна работа, тя да се пласира въ мина „Марица“, защото тя е още въ своитѣ пелени, а мина „Перникъ“ е разработена и всички онѣзи съоръжения, които сѣ доставени презъ земледѣлско време въ мина „Перникъ“, ще бѣдатъ достатъчни за дълго време.

Како цели законопроектътъ за автономията на мината „Перникъ“? Споредъ мене, той цели следнитѣ три пѣща. Първо, стабилитетъ на всички онѣзи, които сѣ взхнати подъ земята и които сѣ надъ земята въ тая мина. Азъ мисля, че при добра воля, при здраво чувство на отговорност, всѣко правителство може да даде достатъчно стабилитетъ на всѣки техникъ въ мината „Перникъ“. Но дайте вие колкото щете автономия, нѣма ли добра воля въ Министерския съветъ, който не разпорежда фактически, споредъ вашия законопроектъ, стабилитетътъ ще умре, стабилитетътъ нѣма да има тамъ, а вѣрно е, че безъ стабилитетъ държавнитѣ стопанства нѣма да иматъ никога успехъ. Ако въ една Австрия има лесничей, които умираатъ като лесничей въ горитѣ, където сѣ се родили и ги наследватъ тѣхнитѣ синове; ако има инженери, които, родени въ мината, умираатъ тамъ като инженери, вие трѣбва да се постараете по чисто, тѣй да се каже, държавнически нѣтъ, въ сегашния смисълъ на думата, да можемъ да държимъ единъ техникъ тамъ три години, както вие искате съ вашия законопроектъ за автономията. Тоя въпросъ, мисля, може да се разреши при добра воля въ всѣко време.

По въпроса за компетенцията, т. е. да се поставятъ въ мината компетентни лица, които, като внесатъ своитѣ технически познания, като вложатъ своята широка стопанска инициатива, да ни дадатъ онуй, което държавата до днесъ не е могла да ни даде, благодарение на туй, че сѣ туряни тамъ хора случайно, г. Петровичъ ви каза: „Автономията е нула, ако не се намѣрятъ хора, които да я приложатъ“. Азъ бихъ ви казалъ: сегашниятъ начинъ на експлоатация на мината „Перникъ“ е превъзходенъ, ако намѣрите лица, които да вложатъ амбиция, за да използватъ труда на работника и машиннитѣ средства тѣй, както трѣбва.

Съзира се тенденция въ днешното правителство да дари хора, ръководни лица за държавнитѣ стопанства и за всички други държавни предприятия вънъ отъ България. Г. г. народни представители! Споредъ мене, това е много опасно, много вредно за правилното развитие на нашиѣ стопанства. Нѣкои изказаха тукъ ласкави думи за руснитѣ работници въ мина „Перникъ“. Азъ не мога да сподѣля тѣзи думи. Може-би действително за момента тѣ да сѣ полезни въ мината, защото увеличаватъ производството, но въ смѣхъ вие видѣхте, че нѣма никаква разлика между производството сега и въ земледѣлско време. Но най-сегне ще дойде единъ моментъ, когато тия хора ще си върватъ и въ такъвъ случай мината „Перникъ“ ще остане въ едно ужасно тежко положение, ако правителството не вземе своевременно мѣрки да подготви български, които да поематъ цѣлата производствена работа

въ мината. И идеята на министерството да открие минно училище е добра и тя трѣбва да се разрасте, въ смисълъ, че всички работници по повърхността на мината и тия въ мината да бѣдатъ българи. Ако има нѣкакво съмнѣние; че тѣзи българи сѣ опасни за държавата, вие ще намѣрите начини и средства да ги обезвредите, но интереситѣ на самото стопанство налагатъ то да легне върху плещитѣ на българитѣ. Същото е и за ръководнитѣ персонали. Ако нашитѣ инженери отъ една дупка при „Перникъ“ можаха да направятъ една мина, която държи рекордъ на Балканитѣ, нѣма защо сега да ги обижаме и да викаме чужденци инженери. Имаме добри инженери българи, повикайте ги, гарантирайте имъ стабилитетъ и вие ще видите, че резултатитѣ ще бѣдатъ отлични.

Азъ свършвамъ, като заявямъ, че считамъ законопроекта като прибръзано дѣло на днешното правителство и затова не ще мога да гласувамъ за него. (Ржкоизгласания отъ земледѣлцитѣ)

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Петко Стояновъ.

П. Стояновъ (р): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Малко трудно е да се говори по разглеждания законопроектъ, затова, защото всичко, което се каза досега, не се отнасяше до законопроекта, и затова защото съ всичкото досега казано се измени цѣлата база на преципата, понеже се препрѣтоха много въпроси, по които е необходимо да се вземе становище. И ако вчера, слушайки доклада на г. докладчика, стана размѣна на нѣкои думи между него и мене, то се дължи на обстоятелството, че единъ специаленъ законопроектъ се претрупва съ маса още въпроси, които сами по себе си сѣ не по-малко важни и искатъ специално третиране. Отъ друга страна, ако е вѣрно и другото, което се пушна въ обществото, че съдбата на законопроекта е вече решена — тогава азъ смѣтамъ, че всѣко губене на време тукъ е свършено излишно. Правителството трѣбва да излѣзе съ нѣщо ясно и окончателно. Самиятъ фактъ, г. г. народни представители, че проекта на министра, ако не съществено, все-таки се различава отъ проекта на комисията по Министерството на търговията; обстоятелството, че се прави докладъ по този законопроектъ и отъ представителъ на парламентарната комисия по финансовитѣ проучвания — още повече отегчава положението. И азъ смѣтамъ, че ще бѣде една икономия на времето на Народното събрание — ако действително съдбата на тоя законопроектъ е решена — той да се снесе отъ дневния редъ и да се дойде отъ страна на правителството — ако въ това отношение нѣщо се желае и мисли да се направи — съ онова, което представлява окончателното негово разбиране.

Г. г. народни представители! Преди да кажа по законопроекта онова, което намирамъ за необходимо и което съмъ наточаренъ да кажа, азъ трѣбва да изкажа своето разбиране за онова, което чухъ тукъ като докладъ и което отчасти чувахъ и като членъ на финансовата комисия. Този въпросъ, който инцидентно се повдигна тукъ отъ г. Маллиновъ, бѣ повдигнатъ своевременно и въ комисията, и защото биде неправилно разрешенъ, създаде това затруднение, въ което се намираме днесъ — да слушаме г. Дилиановъ да ни говори сега за всички държавни предприятия, безъ да се спира специално върху самия законопроектъ, който е предметъ на днешнитѣ разисквания. Това е естествена последица*отъ самата постановка на въпроса.

Що се отнася до онова, което е констатирано въ държавнитѣ предприятия, за което чухмъ отъ доклада, азъ трѣбва да кажа, че не очаквахъ такива поразителни резултати. Не можехъ да допусна, макаръ отъ дълго време да се занимавамъ и азъ доколкото силитѣ ми допускатъ съ тия въпроси, че въ държавнитѣ предприятия могатъ да се констатиратъ такива скандалозни факти. Но азъ мисля, че има още нѣщо, което може да се каже въз основа на тѣзи данни, които се изнесоха тукъ, и могатъ да се направятъ и по-други заключения. Ако тѣзи данни бѣха напечатани и дадени намъ въ рѣшетъ, ние можехме да направимъ свободно своитѣ заключения. Ако сѣ констатирани такива факти, преди всичко трѣбва да се теглятъ политическитѣ консеквенции отъ всичко това. Г. министъръ на търговията управлява министерството отъ петъ седмици, но неговиятъ колега, г. Бобошевски, министъръ на правосѣдието сега, го управлява отъ година и осемъ месеца. Тѣзи сжщитѣ нѣща сѣ констатирани вчера, но тѣ съществуватъ отъ редъ години, следователно, сж-

ществуватъ и въ последната година и половина. Какво е направилъ г. министърътъ на търговията?

Г. Т. Пъевъ (д. сг): Внеся законопроекта.

П. Стояновъ (р): Моля! Законопроектътъ не струва нищо, ще ви го кажа отсега. Недейте ме пресича, моля ви се, защото азъ никога не съмъ пресичалъ. Недейте ми пречи да изкажа мисълта си. Искате да ви кажа моето заключение преди да съмъ развилъ основанията за това мое заключение: законопроектътъ не струва нищо, и ще бъде честъ на правителството и специално на Димитъръ Христовъ, да го оттегли.

Г. Т. Пъевъ (д. сг): Вие не се изказахте тогава така.

П. Стояновъ (р): Вие ми казахте въ комисията, че въпросътъ е предрешенъ, че вие въ единъ малкъ и нейнъ съставъ сте възприели идеята на законопроекта и ще го представите като проектъ на цѣлата комисия.

Г. г. народни представители! Онова, което се констатира, е, че въ мината „Перникъ“ има излишъкъ отъ персоналъ, има бюрократизъмъ, има вършени доставки предварително, съ които се ангажиратъ грамадни средства на българската държава. И за всичко това кой трѣбва да носи отговорноститѣ? Законътъ за бюджета, отчетността и предприятията ли? Но, г. г. народни представители! Бившиятъ министъръ на търговията и промишлеността трѣбва да носи отговорноститѣ. Азъ съжалявамъ, че той не е тукъ, за да го чуе. Говоря това заради гуй, защото още презъ лѣтната сесия, когато бѣше свикана комисията по Министерството на търговията да разгледа законопроекта, азъ имахъ честта още въ първото заседание да кажа, за което заслужихъ укора на нѣкои отъ господата тамъ присъствуващи: дотогава, докогато единъ министъръ не вземе величкитѣ мѣрки, които законитѣ и целесобразността на неговата политика му налагатъ; докогато не направи всички съкращения и рационализирания на службитѣ, като пречисти непотрѣбното, гнилото, излишното и скъпото, и дойде и каже: г-да, това и това се направи, но въ този видъ, въ тази форма, въ която се оформява предприятието въ този моментъ, то е негодно, държавата не може да го стонасиава и трѣбва да се създаде новъ начинъ на управление — дотогава този министъръ нѣма право да се явява съ единъ законопроектъ за даване автономия на това предприятие. Защо? Затуй, защото не е извършено всичко онова, което законитѣ позволяватъ и налагатъ, не е изпълнено задължението, което има всѣки, който управлява: да обрисова положението и да докаже, че нѣма другъ изходъ, а трѣбва да се направи това, което се иска съ законопроекта. Това не е направено.

Азъ нѣма да се отвлѣкамъ да говоря и за другитѣ държавни предприятия. Увѣренъ съмъ, че подкомисията по държавнитѣ предприятия най-сетне ще напечата своя докладъ, ще даде всички данни, които, заявявамъ, сѫ много ценни, за всички отдѣлни предприятия и тѣ по свой редъ, ако не по отдѣлни законопроекти, то при бюджета, ще бъдатъ обсъдени. Азъ мисля, че докладчикътъ г. Петровичъ съ даннитѣ, които той даде, не отиде да направи всички ония заключения, които се налага да бъдатъ направени, върху общия характеръ на стопанството, което се практикува въ мината „Перникъ“. Даннитѣ, които даде г. Петровичъ, откриватъ една съвършено печална картина що се отнася до общото състояние на стопанството, което тамъ е създадено. Едно милиардно или многомилиардно народно богатство е оставено въ рѣцетѣ на архивскладърници въ продължение на редъ години и доведено до това положение, че при едни никога недостижнати високи цени на каменнитѣ въглища, 20% отъ въглищата, които се продаватъ на населението, сѫ боклукъ, както се изрази г. Петровичъ. Нѣщо друго: маса инсталации, които сѫ проектирани да се направятъ и за които сѫ изразходвани отчасти или изцѣло крупни суми, стоятъ въ бездействие гниятъ, съсипватъ се. Азъ трѣбва да кажа нѣщо повече въз основа на онова, което се изнесе тукъ. Цѣлиятъ характеръ на стопанството, което се поддържа въ мината „Перникъ“ е решително екстензивенъ, то става за смѣтка на най-близкото до повърхността, на най-евтино изваждаемо, а това е най-лошото. И въ теорията и въ практиката е изтъквано, че използването на миннитѣ богатства отъ частната инициатива става за смѣтка на най-богатитѣ, най-лесно експлоатируемитѣ пластове; частнитѣ инициативи бѣгатъ отъ пласирането на голѣми капиталы, защото рискуватъ да работятъ съ голѣми разноси и печалбитѣ имъ, естествено, се намаляватъ. И заради туй държавата

по начало е собственица на всички минни богатства, а само търпи, допуска съ своето законодателство частната инициатива на ония области, въ които се намира за рационално да се пласира инициатива за известно време порано, а сега — до изчерпването на тия богатства.

Щомъ е така, поставя се въпросътъ: какъ ще трѣбва и какъ ще може да се използва богатството на мина „Перникъ“, но по такъвъ единъ начинъ, щото това използване да не става за смѣтка на онуй, което е най-евтино и най-лесно изваждаемо, а за смѣтка на едно рационално използване на това богатство, съ целъ да бжде то запазено за по-дълго време. Азъ съмъ убеденъ, че съ този начинъ на експлоатиране, който се практикува въ мината Перникъ, съ това вадене отъ повърхността, което е много евтино, се съсипватъ най-близкитѣ резерви и се изоставятъ по-дълбокитѣ пластове и по-далечнитѣ мѣстности отъ централната инсталация, отъ които сѫщо трѣбва да се вадятъ, за да може всѣкога съ евтино изваждаемитѣ въглища отъ близкитѣ до повърхността пластове и отъ близкитѣ до централната инсталация мѣстности, да се намали цената на по-скѣпо изваждаемитѣ въглища отъ по-дълбокитѣ пластове и отъ по-отдалеченитѣ мѣстности. Тая естествена икономия мината трѣбва да прави. При той начинъ на експлоатиране, който имаме следъ войната, и специално сега, при днешното управление, ние ще дойдемъ до положение, че мината Перникъ ще трѣбва да вадитъ въглища само съ шахти, което е много скѣпо, и не ще може да се намали цената на тия скѣпо изваждаеми въглища съ евтино изваждаемитѣ въглища отъ близкитѣ до повърхността пластове. Така щото всичкитѣ тия печалби, за които се говори днесъ, това голѣмо количество въглища, което се регистрира всѣки денъ за тонковцитѣ, ще унетрѣбятъ думата на г. Ляпчевъ — ето колко въглища се вадятъ отъ мината Перникъ! — всичко това е фалшъ, г-да. Това е една екстензивна система, за да се хвалатъ ония господа, които стоятъ начело на тая мина. Това е за смѣтка на утрешния денъ, това е за смѣтка на по-други денъ, когато ние ще трѣбва да плащаме по-скѣпо и нѣма да виждаме тия обявления и комюникета по вестницитѣ, че толкова и толкова въглища се вадятъ.

Че е екстензивно, че е престѣпно екстензивно стопанството на мината Перникъ, това се вижда отъ обясненията, които дава главниятъ счетоводителъ на мината Перникъ, като пояснение къмъ съставения за пръвъ пътъ отъ него балансъ на мината презъ септември 1924 г. Г. Петровичъ не ви обрѣна вниманието върху това, вѣроятно затуй, защото забрави. Счетоводителътъ на стр. 2 казва: (Чете) „Не сѫ инвентирани активитѣ и пасивитѣ на мината Перникъ, като инвентарни и консомативни материали въль отъ службата. Бракуванитѣ материали вълизатъ на повече отъ 10 милиона лева“ — за привеждането на които въ известностъ е била назначена особена комисия отъ преди една година, която досега абсолютно нищо не е направила. За 10 милиона лева бракувани материали лежатъ на повърхността и се унищожаватъ, невриведени доста въ известностъ, отъ назначената преди една година комисия! Какъ е г. министърътъ да оне тая комисия за ушитѣ и да я застави да продаде тѣзи бракувани материали, ако е нужно? Това сѫ 10 милиона лева!

Г. докладчикътъ заяви, че складовѣтъ на мината пращатъ отъ масъ и фасулъ за две години. Защо? За да се прави сапунъ отъ масѣта и да се хранятъ животни съ този фасулъ? Който се почита, той не може да храни българскитѣ граждани работници на държавата съ такива материали отъ толкова време купени. Нѣщо повече, азъ ще кажа. Вие имате много материали, които сѫ купени за различни инсталации и които сѫ захвърлени, защото инсталациитѣ не сѫ направени. Не сѫ само вагонеткитѣ, които е видѣлъ г. Петровичъ тамъ. Има и още много други инсталации, които ако не въ цѣли си комплектъ, въ отдѣлни части гниятъ и рждаясватъ.

П. Петровичъ (д. сг): Казахъ го.

П. Стояновъ (р): Толкова по-добре, нека го повтора. — Това е сѫщо единъ моментъ, който подчертава, че въ тая мина не се работи рационално. Рови се земята и се вадятъ въглища съ 20% боклукъ. И, гледайте, г-да, ние имаме производство! Какво струва това, какви перспективи този начинъ на експлоатиране открива?

Азъ нѣма по този въпросъ да се отвлѣка да говоря и за другитѣ държавни предприятия, въ които сѫщо има такъвъ начинъ на експлоатиране. Защо? Нима тукъ има нѣкоя голѣма пречка, която прештатствува на държавата

въ лицето на респективния министър да иска отъ всѣкиго да изпълни длъжността си? Нѣма никакво препятствие. Тукъ законътъ за бюджета, отчетността и предприятята не пречи. Пречи главата, пречи умътъ, пречи липсата на контролъ и разбиране.

Г. Ляпчевъ откри една графа и каза, че не могатъ г. г. министритъ да бждатъ специалисти, тѣ не могатъ да се занимаватъ съ такива въпроси, че така е построено управлението, че не става министъръ оня, който е най-специалистътъ, а онзи, който има довѣрието на народа. Така е, това е демократическото управление, но това не значи, че той, който носи отговорностъ за управлението, министърътъ, като не познава работата, трѣбва да остави да върви работата така, както благоволява отдѣлниятъ чиновникъ. Този, който дохожда тукъ и се оплаква отъ бюрократизъмъ и който назначава всички бюрократи, е длъженъ да съкрати този бюрократизъмъ, преди всичко. И заради това тази графа, така открита отъ г. Ляпчевъ, за менъ не може да има значение. Е да, не можемъ ние да имаме единъ министъръ Лущевъ, който разбира тѣзи работи, или единъ министъръ Грѣне, който разбира своята работа, като техникъ и полгитическо лице. Но и министритъ неспециалисти, като началствуватъ и управляватъ, отъ отговорностъ не сж освободени. И не може съ никакъвъ законопроектъ, въ каквато и да е форма, да бжде покрита тази тѣхна отговорностъ. Тя стои открита, както се говореше тукъ отъ г. Данайловъ, за дружбашитъ министри, тя стои открита и за сегашнитъ министри.

П. Петровичъ (д. сг): Има една разлика.

П. Стояновъ (р): Азъ говоря за принципа. Ако е въпросъ за разлика, азъ ще кажа на г. министра, че тѣзи цифри, които споменава, тѣ сж били и по-рано и днесъ.

П. Петровичъ (д. сг): Има много голѣма разлика.

П. Стояновъ (р): Азъ бихъ ви молилъ, г. г. народни представители, да не ме прекъсвате, защото не искамъ да внасямъ възбуда въ моята речъ.

Презъ м. мартъ 1923 г. отъ министра на търговията се назначава една комисия, за да състави единъ правилникъ за счетоводството на мина „Перникъ“. Комисията се състои все отъ лица, които по счетоводството сж отъ първитъ канацити въ България. Тя се събира, съставя единъ правилникъ много краткъ, но много вразумителенъ. На 28 мартъ се издава указъ и се потвърждава този правилникъ. На 2 априлъ 1923 г. правилникътъ се отпечатва. Въ него между другитъ постановления има едно съществено, важно — че управлението на мината Перникъ е задължено всѣки месецъ да прави пробенъ балансъ. Отъ 1923 г. — запомнете това — месецъ априлъ, да кажемъ май, управлението на мина „Перникъ“ е трѣбвало всѣки месецъ и въ края на годината да прави пробенъ балансъ — месечни и годишни баланси — обаче едва днесъ се казва, като чудо, че презъ месецъ августъ началникътъ на счетоводната служба въ мина „Перникъ“ е съставилъ пробенъ балансъ за месецитъ априлъ и май 1924 г. Единъ такъвъ пробенъ балансъ за първи пътъ се дава въ месецъ августъ 1924 г.! Какво е правено дотогава? Този правилникъ защо не се е прилагалъ? Съ него, г. г. народни представители, се задължаватъ всичкитъ завеждающии службитъ — материялна, финансова и търговска — да съобщаватъ въ цифри всичко онова, което сж извършили презъ деня. Следователно, при една изправностъ, култантностъ въ службата, баланси можеха да бждатъ съставяни още отъ май месецъ 1923 г. и нѣмаше да бжде чудо невидено, за първи пътъ въ историята на мина „Перникъ“ — че презъ августъ се явява единъ пробенъ балансъ!

Пита се: защо не сж могли да се съставятъ тия пробни баланси? Въ нѣколкото доклади на началника на счетоводната служба въ мина „Перникъ“, които той е представилъ, вие ще намѣрите причината. Единъ отъ членоветъ на комисията по Министерството на търговията каза, защо не е могло да се съставятъ тия баланси. Заради туй, защото имало раздвояване въ персонала, защото г. директорътъ не позволявалъ. Какъ счетоводителътъ смѣе да бжде нѣщо повече, да иска отъ него сведения, за онова, което е станало презъ месеца, да ги фиксира въ цифри! Азъ питамъ г. министра — и бившия и сегашния — какво направи съ този директоръ, за деятелността на когото има даннитъ на началника на счетоводната служба? Въ година и половина той директоръ — а той е сжщиятъ отъ 9 юний насамъ — не позволява да се състави балансъ!

Питамъ г. министра, защо не е изпълнено това елементарно постановление на този краткъ правилникъ за счетоводството на мина „Перникъ“? Ето и въ това азъ намирамъ потвърждение отново на моята мисль: че дотогава, докогато администрацията не вземе всички мѣрки, за да приведе въ изпълнение действующитъ закони, които се отнасятъ до мината „Перникъ“, за реформи и дума не може да става. Защото всичко онова, което е преразходъ, което е гаспийажъ — това става преди всичко, защото днесъ действующитъ закони и правилници не се прилагатъ, нѣма властъ, която да наложи тѣзи правилници да се изпълняватъ.

П. Петровичъ (д. сг): Несъставянето на баланса не е по вина на директора — по никакъвъ начинъ. То е свършено отдѣлна работа. То е може би отъ некадърностъ на счетоводителя. Кое му пречи? Той може да работи.

А. Господиновъ (с. д): Г. директорътъ изпѣди счетоводителя.

П. Стояновъ (р): Защо ме пресичате г. Петровичъ, да ми отнемате времето? Това време, което ми се отнема, азъ не моля да ми се зачете. Азъ Ви моля, г. Петровичъ, ведейте да четете вестникъ, ами слушайте, ако ще ми правите бележка. Много ще Ви бжда задълженъ. — Азъ говоря, че г. директорътъ е препятствувалъ на г. счетоводителя — както на бившия така и на сегашния — и го компрометира систематически. Той дохожда съ автомобилъ си тукъ и харчи държавенъ бензинъ, за да го клевети и му препятствува да състави този балансъ; той заповѣдва на всички служби да не го слушатъ, да не му даватъ сведения. Това е черно на бѣло написано въ рапорта и на г. Бъчваровъ и на г. Шиваровъ. Достатъчно е да вземете преписката и ще видите тѣзи работи.

П. Петровичъ (д. сг): Тѣхнитъ доклади имамъ и азъ.

П. Стояновъ (р): Щомъ ги имате, не ми възразявайте, че директорътъ не е препятствувалъ. Въ буквалната смисль на думата е препятствувалъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): За кой директоръ говорите — техническиятъ или административниятъ — защото има двама директори?

П. Стояновъ (р): Не зная кой е. Не е важно. Азъ не говоря за лица, абстрахирайте се отъ лицата.

П. Петровичъ (д. сг): Трима сж.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Кой директоръ се мѣси въ тази работа — техническиятъ или административниятъ?

П. Стояновъ (р): Щомъ това е констатирано, г. г. народни представители, очевидно е, че болката е голѣма и че дѣкаретвото трѣбва да се намѣри.

Следующиятъ въпросъ е: това разрешение на задачата, което ни се предлага отъ г. министра, правилно ли е или не е правилно? Позволете ми и на този въпросъ да ви отговоря тѣй, както азъ разбирамъ и както знамъ нѣщата.

Причинитъ, за да се постави въпросътъ за автономията на държавнитъ предприятия въ настоящия моментъ, следъ войната, сж едини причини твърде чувствителни за всички ония, които се занимаватъ съ държавнитъ финанси. Въ нѣкои страни вече има създадено законодателство въ това отношение. Първата причина за това е, че бюджетитъ на разнитъ държави следъ войната дойдоха въ едно забъркано състояние, увеличиха се чрезмѣрно и съответно се това трѣбваше и данъчното бремѣ да се увеличи. Въ свързка съ това се постави въпросътъ: какво трѣбва да се направи, шото държавнитъ предприятия, които опериратъ съ голѣми обекти, съ голѣми ценности, съ голѣми активи на държавата, да бждатъ използвани така, че да дадатъ по-голѣми чисти постъпления? И първото нѣщо, което дойде на умъ на хората, бѣше да се коммерсиализиратъ държавнитъ предприятия. Специалната комисия, която въ Германия обекждаше въпроса, се казва комисия за социализация — Sozialisations kommission — въ която имаше две становища: отъ страна на широкитъ социалности, които бѣха болшинство, се поддържаше принципа на социализацията, а отъ тѣхнитъ противници въ идейно и стопанско отношение, какъвто между другитъ бѣше и голѣмиятъ икономистъ Юлиусъ Волфъ, се поддър-

жаше принципа на комерсиализирането. Комерсиализирането се състои въ следното: онова, което е полезно и изгодно въ управлението на частнитѣ стопанства да бѣде възприето и наложено въ държавнитѣ предприятия или, съ други думи, онова, което едно частно лице или дружество прави съ едно частно предприятие, дотогава, докогато то е полезно, да се внесе и въ практиката на държавнитѣ предприятия. Обаче не се отиде до голѣмо увлѣчение, защото веднага и обществото, и държавницитѣ въ разнитѣ страни разбраха, че едно идентифициране въ методитѣ на управление на държавнитѣ и частнитѣ стопанства не може да има, не може да стане, защото съ държавнитѣ предприятия, между другото, се гони една обществена целъ, да се корегиратъ всички увлѣчения, въ които може да попадне търсенето и предлагането на свободното тържище. Бившиятъ чехословашки министъръ Рашичъ, единъ голѣмъ човѣкъ, поддържаше, поне въ ония държавни предприятия, въ които общественитѣ интересъ не е толкова силно застъпенъ, да се рационализира производството по такъвъ начинъ и въ такава посока, што да се осигурятъ по-голѣми излишѣци. И на това последва отговоръ, че и въ такива предприятия — тѣ сѣ много малко — увлѣчението въ посока на реализиране печалба не може да отиде докрай, затуй защото тия предприятия — напр. пошитѣ и телеграфитѣ — сѣ такива, които още Адамъ Смитъ ги е опредѣлилъ като предприятия, които никога не могатъ и не бива да се стремятъ къмъ реализиране на печалби; максималното, къмъ което тѣ могатъ да се стремятъ, то е покриването на разходитѣ съ приходитѣ. Оставатъ желѣзницитѣ, минитѣ, а до нѣкъде и горитѣ, където реализирането на излишѣци се явява като необходимо, но и то съ всичкитѣ ограничения. Напр., съ желѣзницитѣ трѣбва да се поддържатъ такива тарифи, които да поддрѣпватъ националниятъ трафикъ и да правятъ възможно изравняването на ценитѣ въ по-голѣма територия, дори и въ цѣлата страна, защото иначе такъвъ единъ лостъ за стопанското повдигане на страната, какъвто сѣ желѣзницитѣ, ще парцелира територията и ще засили процеса на скъпотиата и спекулацията. И минитѣ не могатъ да бѣдатъ експлоатирани изключително и предимно съ целъ за по-голѣми печалби и излишѣци, защото въ основата на тѣхната експлоатация стои задължението на държавата да корегира винаги пазара съ тия артикули, които тѣ произвеждатъ. Ако това пренесемъ на наша почва, г-да, тази работа много лесно става. Ако управлението на мината „Перникъ“, което е единственъ доставчикъ на въглища у насъ при скъпия транспортъ отъ странство, използва това положение и не вземе предъ видъ съображението, че то трѣбва да корегира ценитѣ на пазара и всѣкога да се стреми къмъ понижението на ценитѣ, тогава то може да увеличава извънредно много ценитѣ на въглищата, защото безъ въглища не може да се работи. Разбира се индустриалцитѣ ще плащатъ дотогава, докогато иматъ възможностъ да работятъ при тая голѣма цена на въглищата. Но все пакъ единъ минимумъ въглища ще се консумира, защото трѣбва да се живѣе, и управлението на мината „Перникъ“ ще бѣде осигурено съ ония излишѣци, които очаква. Обаче това не може да стане, защото държавата у насъ ще изпадне въ едно комично положение: сама себе си да експлоатира — сѣщо както онази унтерофицерска дама въ комедията на Гоголя „Ревизоръ“, която сама себе си бие. Мината „Перникъ“ като ще увеличава цената на въглищата, на кого ще ги продава? Ще ги продава пакъ на държавата и ще може да свършва своитѣ баланси съ голѣми излишѣци, а господата, които ще управляватъ мината, ще могатъ да взематъ голѣми дивиденди.

Така што, г-да, това комерсиализиране не може да бѣде доведено до абсурдъ. За комерсиализирането има едно съображение, което отъ финансово гледище не може да бѣде игнорирано. Това е, че тогава, когато държавата трѣбва да увеличава и увеличава своя бюджетъ, чие то уравновесяване трѣбва да се осигурява, не може да се прави това безконечно за смѣтка на данѣнитѣ способности на населението, не може да става то за смѣтка само на увеличаването на данѣнитѣ и на тѣхното умножаване. Това сѣ именно тия активи, които държавата трѣбва да накара да дадатъ доходи, но да ги дадатъ въ всички тия рамки на осигуряване общественитѣ ценности.

Въ тази посока въ настояше време спорѣтъ, който порано бѣше твърде голѣмъ, чувствителенъ — да се даде ли автономия на държавнитѣ предприятия — може да се счита, г. г. народни представители, теоретически приключенъ. Това бѣха французитѣ, които употребиха голѣми

усилия въ това отношение, за да разрешатъ проблемата. Защото, действително, при шаблонното прилагане на закона за отчетността по бюджета, при тримовното функциониране на ръководния персоналъ, при бюрократизирането, а главно тогава, когато държавнитѣ предприятия се преобрѣщатъ на приютъ за социалнитѣ и политически паразити, за приятелитѣ на силнитѣ на деня, тогава, естествено, разноскитѣ за производството ще станатъ голѣми и, естествено тогава това, което може да се добне отъ тия предприятия, се изяжда отъ този паразитски персоналъ, и балансирането на бюджета въ голѣмитѣ му цифри остава да стане за смѣтка на увеличенитѣ данѣци.

Е добре, въ това отношение проблемата е поставена: трѣбва да се рационализируютъ тия държавни предприятия. Рационализацията се заключава въ това, че приходитѣ трѣбва да бѣдатъ по възможностъ по непосредствено свързани съ разходитѣ, по възможностъ да се прилага една програма. Но тоя въпросъ се разреши и въ теорията и въ практиката. Хората строятъ, издаватъ стопански програми, единъ парламентъ ги приема, следующиятъ парламентъ е компетентенъ, е суверененъ да ги отмѣни, но въ голѣмитѣ линии смисълътъ на тия предприятия е ясенъ за всички и затова и следующитѣ парламенти ги одобряватъ, съ голѣми или малки измѣнения. Хората реализирватъ голѣми програми по вържението, по укрѣпяването, по изсушаването и т. н. И всичко това не се свързва съ единъ бюджетъ, но се свързва съ нѣколко последователни бюджети. Това е единъ частиченъ финансовъ планъ, прилагането на който лежи въ смисѣла на всѣки отдѣленъ изработенъ бюджетъ. И всѣки отдѣленъ бюджетъ по отношение на такъвъ финансовъ планъ представлява отношение както конкретното къмъ общото. И ония държави, които уважаватъ себе си и които поддържатъ принципа на коентинюитета, тѣ въ това направление следватъ изпълнението на тия програми съ повече или по-малко значителни промѣни, каквито прилагането на тия програми съ течението на времето изисква.

Така што, казвамъ, тази необходимостъ за свързването на приходитѣ и разходитѣ, за програмното управление, създава едно известно препятствие, но то е тогава, когато прилагането на закона за отчетността по бюджета върви граматично, стриктно, безъ да се влиза въ неговия смисълъ.

И азъ дохождамъ до въпроса: действително вѣрно ли е твърдението на докладчика, вѣрно ли е твърдението на заинтересованитѣ лица, че за да не може да функционира сега държавната мина „Перникъ“, съ която конкретно се занимаваме, причината е законътъ за отчетността по бюджета? Азъ заявявамъ най-категорично, че това е едно заблуждение. Ако това е умишлено твърдение, то това е едно подвешане на обществото, това е една лъжа. Законътъ за отчетността по бюджета, г. г. народни представители, претърпѣ въ последно време, въ 1920/21 г., едно съществено промѣнение. Той стана единъ общъ законъ за бюджета, отчетността и предприятията и свързва органически помежду имъ тия отдѣлни съществуващи дотогава закони, даде една система, даде единъ разумъ на държавния чиновникъ днесъ, или, по-право, държавата вече не е свързана съ формалноститѣ, които познаваше законътъ отъ 1902 г. напр., за да не може абсолютно нищо да направи и да бѣде свързана изцѣло въ тѣснитѣ рамки на това, което ще бѣде написано въ поемнитѣ условия. По силата на закона за отчетността по бюджета, напр. вземете чл. 156, на управлението на държавата е дадено право по доброволно съгласие да извършва най-голѣмитѣ доставки; достатъчно е за това условията, които сѣ предвидени въ тоя членъ, да бѣдатъ на лице, т. е. два явни обявеня търгъ да не е могълъ да се състои. Това е много лесно. Щомъ като вие при едно правилно наддаване не можете да намѣрите контрагента на държавта, ще отидете да потърсите другъ. На други мѣста това е методъ практикуванъ извънредно широко — това е практиката на така нареченитѣ субмисии, когато държавата си избира контрагента и изисква отъ него подчинение на едни минимални условия, или приказване върху едни минимални условия, които се считатъ за единствено премливѣ. Нѣщо повече, съ разпорежданията на чл. 162 отъ закона за отчетността по бюджета, на държавата днесъ е позволено въ лицето на представителитѣ на отдѣлнитѣ предприятия, на отдѣлнитѣ служби даже, сама да отиде на пазара и по стопански начинъ да извърши това, което е необходимо до 500.000 л. Съ разрешението на Министерския съветъ всѣки български чиновникъ може да отиде да намѣри контрагента на държавата и да извърши една доставка. Може

ли да се твърди тогава, че на нѣкои български чиновници, особено на нѣкои чиновници отъ мината, законътъ имъ препятствува да извършатъ доставки? Какви доставки за повече отъ 500.000 л., които сж необходими да станатъ бързо, могатъ да станатъ? Храна ли, прехрана ли, подпори ли за мината, или ще трѣбва да се доставятъ вагонетки? Г-да, вагонетки, машинни инсталации — всичко това изисква патентъ, изисква марка, изисква изучаваня; следователно, всичко това сж работи, които ставатъ на общо основание при едно неограничено състезание. Тукъ нѣма защо чиновникътъ да бърза. Ако трѣбва да достави храна, 500.000 л. сж достатъчна сума, за да му се даде необходимата свобода да направи сдѣлката, която е необходима за момента. Но и това не е вѣрно. Азъ оспорвамъ и това. Нѣма г. военниятъ министъръ, за да свидетелствува. Отъ освобожденното досега единъ отъ най-главнитѣ ресурси, който погълща, консумира, това е войската. И тамъ осигуряването на прехраната на войницитѣ и фуража на конетѣ никога не е извършвано по другъ начинъ, освенъ чрезъ редовенъ търгъ; въ красивъ случай, когато или всичко е изчерпано, или опропащено, или гарнизонтъ се е премѣстилъ на друго мѣсто и не може да бъде пренесено, тогава се постѣпва по другитѣ начини — по доброволно съгласие или по стопански начинъ. И ако тамъ тази машина великолепно е функционирала досега, къде сж препятствията — нека се кажатъ — които спъватъ господата отъ мината „Перникъ“? Тѣ не съществуватъ; тѣ сж въображения на единъ некадъренъ персоналъ, който иска свобода, за да опропасти окончателно мината.

С. Мошановъ (д. сг): Това е прекалено казано.

П. Стояновъ (р): Азъ заявявамъ по най-категориченъ начинъ, че не е прекалено и Ви моля да не ме прекъсвате. Азъ никого не предизвиквамъ. Твърдя това и Вие имате възможност да ме опровергавате. Ще дебатираме членъ по членъ и ще разберемъ въпроса.

С. Мошановъ (д. сг): Твърдите нѣщо безъ данни.

П. Стояновъ (р): Азъ твърдя, че Вие говорите безъ данни.

С. Мошановъ (д. сг): Ще видимъ.

П. Стояновъ (р): Вземете последнитѣ данни — г. Тодоровъ ще Ви ги каже — а именно по доставките на подпоренъ материалъ; въ поемнитѣ условия не е опредѣлена широчината на подпоритѣ, диаметра имъ и сж доставени клечки. И управлението, макаръ да е пропуснато това въ поемнитѣ условия, счело, че търгътъ е правиленъ и иска да ги приеме.

А. К. Минковъ (р): Развалено месо, развалени хранителни продукти сж приемачи.

П. Стояновъ (р): Г. г. народни представители! Азъ заключавамъ. Законътъ за бюджета, отчетността и предприятията никому не пречи, въ настояще време даже той е по-либераленъ. И вземете предъ видъ, че законътъ за бюджета, отчетността и предприятията като опредѣля тѣзи суми, въ които могатъ свободно да се движатъ чиновницитѣ при доставкитѣ, било по доброволно съгласие, било по стопански начинъ, съ спадането или стабилизирането на курса, създава още по-голяма свобода. Имаше едно ведомство въ нашия животъ, което най-упорито и най-систематически се борѣше съ отчетността. Това бѣ Военното ведомство. Но и то бѣше принудено най-после да абдикира, да се съгласи да приведе всичко въ известност и до днесъ всичко прекрасно функционира. Този, който би освободилъ нѣкой български чиновникъ отъ отчетностъ по бюджета, той би извършилъ най-голямото престѣпление, затова защото успоредно съ свободата, която би трѣбвало да бъде дадена на единъ, който е ангажиранъ въ едно предприятие и, следователно, трѣбва да се приспособява къмъ търсенето и предлагането на тържището, той трѣбва да знае, че надъ неговата глава стои единъ контролъ. Къде е този контролъ, ако той не бъде въ отчетността или въ материалнитѣ средства, които му сж дадени на разположение?

Имало, казва се, нестабилитетъ въ персонала. Съвършено вѣрно. Но кой е виновенъ за тоя нестабилитетъ на персонала? Начинътъ на управлението, т. е. устройството тамъ както е наредено ли? Не. Виновни сж ръководството

и контролата. И, посочвайки тукъ това, азъ не визирамъ тѣхъ конкретно (Сочи сговориститѣ), но и тѣхъ държа отговорни за година и половина. Мината „Перникъ“ е била обърната въ приютъ въ миналото, близко и далечно, и сега е обърната въ приютъ за настаняване на приятели.

Г. г. народни представители! Това печално положение, естествено, трѣбва да намѣри край. Но мислите ли вие, че то ще намѣри край съ промѣна въ системата на експлоатацията? Азъ заявявамъ и съмъ убеденъ, че по този начинъ нѣма да бъде въведена никаква промѣна. И да ви кажа защо, преди да пристѣпня по същество къмъ законопроекта. Вземете чл. 9. Споредъ него членветѣ отъ управителния съветъ сж несъмняеми въ срока, за който сж назначени, а именно за 3 години. Никой не може да ги бутне. Отъ кого се назначаватъ тѣ? Отъ съответния министъръ и Министерския съветъ — министърътъ ги предлага, Министерскиятъ съветъ ги одобрява.

К. Пастуховъ (с. д): Ако се промѣни правителството?

П. Стояновъ (р): Ами ако се промѣни утре почитаемия кабинетъ? Кое спъва г. министра да каже: тѣ сж негодници, тѣ сж извършили такива и такива доставки по стопански начинъ, тѣ сж обрали свѣта — маршъ вънъ? Кое го ограничава? Докато е почитаемиятъ Министерски съветъ и почитаемиятъ министъръ, той ще ги държи тамъ, по утрешниятъ ще ги смѣни. Но има и нѣщо друго. Това нѣщо може да се направи и по-рано отъ него; даже като продължава да бъде министъръ, и той може да го направи, като каже, че това е по искането на съдебнитѣ власти, дори и да не сж нарушени специалнитѣ и общи закони. Та, кажете ми, г. г. народни представители, кой вметъ и кой общински съветникъ не е вкаранъ въ затвора, не е влеченъ предъ съдебния следователъ, когато е необходимо да се махне? Та, ако общинскиятъ съветникъ, който има довѣрието на българскитѣ избиратели, отъ които е избранъ, може да се окаже въ положение на обвиняемъ — нѣщо скръбно, признавамъ, но така е вървѣло, така върви и сега . . .

С. Мошановъ (д. сг): Много долно мнение имате за българското правосѣдие тогава.

П. Стояновъ (р): Не е въпросътъ за българското правосѣдие, г. Мошановъ! Недейте ме пресича; това не е красиво.

С. Мошановъ (д. сг): Ами за кой?

П. Стояновъ (р): Азъ говоря за начинитѣ на управлението.

М. Деляновъ (з): Г. Мошановъ е голѣмъ капацитетъ по стопанскитѣ въпроси!

П. Стояновъ (р): (Къмъ С. Мошановъ) Недейте ме пресича! Азъ ще Ви отговоря веднага, за да видите, че Вие съвършено напрасно приказвате.

С. Мошановъ (д. сг): Общинскиятъ съветъ не може да бъде отстраненъ, безъ да има постановление на съдебната властъ.

П. Стояновъ (р): Не е важно какво ще каже правосѣдието — азъ почитамъ правосѣдието, защото азъ отъ него съмъ излѣзълъ — важно е, че, докато дойде до правосѣдието, става тази работа.

С. Мошановъ (д. сг): Не може общинскиятъ съветъ да бъде отстраненъ, преди да има постановление на съдебната властъ, съ което да се установи, че е извършено нарушение.

П. Стояновъ (р): А Вамъ не Ви ли е известно колко прокурори и помощници-прокурори могатъ да съставятъ ежедневно актове?

С. Мошановъ (д. сг): Значи нѣмате довѣрие въ правосѣдието?

Х. Мирски (д): Има случаи, когато правосѣдието иска отстранението на нѣкого, но вашитѣ управници не допускатъ това.

С. Мошановъ (д. сг): То е свършено другъ въпросъ. Значи правосъдието си е изпълнявало дълга — това, което искамъ да подчертая на г. Стояновъ.

П. Стояновъ (р): А, изпълнявало си дълга! Азъ съмъ се червилъ като прокуроръ въ Старозагорския съдъ и тукъ въ София, и съмъ теглилъ отъ обвинителни актове, съставени отъ председателницитъ-колеги, че този или онзи билъ открадналъ. Коста Батоловъ заедно съ г. Даниловъ се намиратъ още подъ съдъ заради няколко милиона лева, и досега дълго още не е прекратено! Г. Сакаровъ е подъ съдъ за злоупотребления презъ време на войната! Г. Влайковъ се намира тоже подъ съдъ. Какво говорите вие?

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Петъ дѣла има противъ менъ.

П. Стояновъ (р): Ако това може да стане за общински съветници, които иматъ довърнето на българските граждани, какъ пъма да стане за господата, които сж назначени отъ г. министра? Тази работа е много проста.

С. Мошановъ (д. сг): Значи пакъ същото — имате довърне въ правосъдието.

П. Стояновъ (р): Стабилитетъ е необходимъ за българската общественоост. Българските партии трѣбва да се изтъкватъ отъ болестта да настѣпватъ въ държавнитѣ учреждения и предприятия свои приятели. Когато тази работа стане — тогава да; но при този модусъ, който тукъ се дава, това не е лѣкарството, а тъкмо обратното.

Това сж главнитѣ съображения, които се изтъкватъ въ полза на автономията на мина „Перникъ“. Азъ считамъ, че тѣзи съображения не издържатъ никаква критика. Тѣ иматъ значение за начина на управлението въобщо, за дѣлния механизъмъ на отношения между управляющи и управляеми у насъ. Въпросътъ за автономията на мината Перникъ е, ако щете, единъ надпартиенъ въпросъ, единъ общественъ въпросъ. Неговото разрешение, следователно, не може да стане така. Каквато и система да въведете, ще я окарикатурите. И тази система, ако това е действително нѣкаква система за автономия, ще я окарикатурите. Защото вмѣсто начело да стои единъ министъръ, който е непосредствено отговоренъ, ще има единъ управителенъ съветъ, съ който министърътъ ще си мие ръцетѣ. Този управителенъ съветъ ще ходи съ автомобилъ отъ София, където му е седалището, до мината Перникъ да види какво става, да даде директиви — понеже той ги дава — на почтаемия директоръ и ще се върне, понеже пребивава въ София.

Г. г. народни представители! Преди да мина специално върху законопроекта, азъ трѣбва на първо мѣсто да изтъкна едно друго обстоятелство. Отговорете — нека г. министърътъ отговори — на този въпросъ: защо мината Перникъ, а освенъ нея и нѣкои други държавни предприятия — не е важно кон, азъ сега взимамъ само мината Перникъ — защо мината Перникъ, когато доставлява вагонетки да кажемъ, или желѣзни релси, или локомотивчета, или масла — а тѣ и сж нужни въ голямо количество — защо не преговаря съ хора и фирми, които произвеждатъ тѣзи артикули? Азъ имамъ заявлението на единъ отъ крупнитѣ представители на кооперациитѣ у насъ — на популярнитѣ банки — вашъ приятелъ, който заявява категорично: „По никакъвъ начинъ, при никакви условия ние не влизаме въ никакви сдѣлки съ мината Перникъ. Прави се, казва, анализъ на брашното, което ние доставляваме, и ни се казва, че не отговаряло на пробата, а което доставляватъ частнитѣ предприемачи, то е хубаво, приема се. За маслото се казва, че не било съ този съставъ, че било по-рѣдко или по-гъсто, нѣмало онѣзи съставни елементи, които сж предвидени въ поемнитѣ условия. Чрезъ Съюза на популярнитѣ банки не се приема нищо. Защо? А г. Х и У, които има нѣкъде една канторка и представлява фирми, които продаватъ масла, тѣ сключватъ сдѣлки; оня денъ, вчера, днесъ, тѣ сключватъ сдѣлки“.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): То зависи отъ езика, на който говорятъ!

П. Стояновъ (р): Да. Въ държавния съдъ имахме такъвъ единъ свидетелъ отъ Министерството на войната, който на въпроситѣ на председателя на съда, защо ставатъ тѣзи работи, казваме: „Защото единъ си знаятъ урока, а други не го знаятъ“. Ако действително това е така,

какъвъ законъ за автономия, г. министре, ще Ви спаси отъ този порокъ? Ами това ще бѣде едно узаконено разхищение! Проблемата е обществена, и тя не може да се тури въ рамкитѣ на този малъкъ законопроектъ.

Сега върху самия законопроектъ, г. г. народни представители. Азъ пакъ апелирамъ къмъ г. министра: ако съдбата на законопроекта е решена, излишно е да губимъ време да говоримъ за онова, което ще се иска отъ насъ да бѣде одобрено. Понеже не се прави никакво заявление, тогава трѣбва най-напредъ, г. г. народни представители, да кажа, че този законопроектъ е поставенъ въ една плоскостъ, която не е известна и на самитѣ съставители на законопроекта. Вземете заглавието и вземете предпоследниятъ чл. 35, където се казва, че по решение на Министерския съветъ, постановленията на настоящия законъ ще се прилагатъ и по отношение на управлението на други държавни предприятия. Ако се прави единъ генераленъ законъ за държавнитѣ предприятия, той трѣбва да се постави въ естественитѣ му рамки. Той трѣбва да бѣде такъвъ, какъвто направиха австрийцитѣ, какъвто направиха и чехитѣ — законъ за държавнитѣ предприятия. Ото Бауеръ, авторъ на австрийския законъ, внесенъ отъ финансовия министъръ Шумпетеръ, така постави въпроса и въ края на крайщата нищо не се получи, излъже другояче. Този законъ ще го намѣрите въ кодификационната комисия, тамъ г. министърътъ може да го види. Този законъ, както се изразяватъ чехитѣ — имамъ изявленията или поясненията, които направи единъ отъ виднитѣ представители на икономическата мисль въ Чехско, професоръ Драховски, критикувайки следъ една година този законъ — е отъ онѣзи закони, които се наричатъ „закони за опълномошаване“ — Ermächtigungsgesetz. Даватъ се главнитѣ директиви, какъвъ ще бѣде състава, максимумътъ, минимумътъ на консултативнитѣ или делиберативнитѣ тѣла, кои сж езекуторнитѣ, подъ каква отговорностъ се намиратъ, какви сж тѣхнитѣ гаранции, отъ каква юридическа стойностъ сж актоветѣ, които тѣ извършватъ и кого задължаватъ, отъ името на кого работятъ, за своя лична смѣтка ли или за смѣтка на държавния ковчегъ? Това сж въпроси, които въ основата си сж разрешени въ този общъ законъ. И следъ това се добави, че министърътъ или Министерскиятъ съветъ — както ще се намѣри за най-рационално — по силата на указъ, ще специаленъ правилникъ, казва: по силата на едикой-си законъ — на закона за държавнитѣ предприятия — ние нареждаме, напр. както е случая, за мината Перникъ, за мината Марица, за мината Бобовъ-долъ това или онова — въ рамкитѣ на даденитѣ пълномощия се движимъ. Какъ ще можете сега вие, г. г. народни представители, да допуснете да се приеме такава една редакция на чл. 35, че постановленията на този законъ, по решение на Министерския съветъ, ще се прилагатъ напр. за мината Марица, която обрисоваха, че е разсипническа? Какъ ще можете да допуснете да има тамъ управителенъ съветъ отъ 8 души, да има двама делегати, които да стоятъ въ София, да има главенъ директоръ, да има профѣрителенъ съветъ и т. н.? Какъ е възможно да се допусне това? Въ зависимостъ отъ обекта на държавното стопанство — голѣмо ли е или малко, по-значително ли е или по-незначително — ще може да се прилагатъ подобни наредби или тѣхната идея. Но наредбитѣ на този законъ за минитѣ въ Перникъ — Бобовдолския районъ не бива и не може просто така да се прилагатъ за отдѣлни мини или за отдѣлни предприятия, да кажемъ напр. за чифлика Клементина, където, както ми каза мой колега, хората стопанисватъ по единъ много „рационаленъ“ начинъ, напр. косятъ, събиратъ трѣвата, когато прегори, жънатъ, когато отъ класоветѣ опадатъ зърната, и венчко, което падне подъ сърпа или полъ косата го събиратъ следъ като е изгнило на мѣстото. Не искамъ да карикатурирамъ това стопанство, но искамъ да кажа, че може да се изпадне въ такова положение. Или създайте единъ общъ законъ за държавнитѣ предприятия, или създайте законъ само за мината Перникъ.

Сега що се отнася до законопроекта. Въ чл. 1 е казано (Чете) „Държавнитѣ каменновѣглени мини въ Владайско-Мопинско-Перникската котловина сж стопанско-минно-техническо предприятие“ и пр. Какво нѣщо е това „стопанско-минно-техническо предприятие“, защото въ първоначалния законопроектъ не бѣше казано „стопанско“, а само „минно-техническо предприятие“? Може ли една мина да не бѣде минно-техническо предприятие и ако тя е минно-техническо предприятие, трѣбва ли въ закона да се опредѣли, че тя е такова и трѣбва ли да се каже, че тя е сто-

панско предприятие? Азъ не мога да разбера къде е смисълът на тази софистика или на това набиране на думи.

Има и единъ другъ много важенъ въпросъ, който трѣбва да се разреши: ако минитѣ отъ Перникско-Бобовдолската котловина ставатъ едно автономно стопанство, то това стопанство става ли юридическа личностъ? То за своя смѣтка ли ще работи и действува или за смѣтка на държавата? Този въпросъ не е разрешенъ, това никѣде не е казано. Въ законопроекта е казано, че това е стопанско минно-техническо предприятие съ автономия, че се управлява отъ управителенъ съветъ, върху който се упражнява контролъ отъ Министерския съветъ, но въ какво именно се заключава самостоятелността, автономията му, това го нѣма въ закона. Вие имате напр. чл. 10 буква и, която липсваше въ първоначалния проектъ, че управителния съветъ (Чете) „склучва заеми, по упражнението на единъ бюджетъ до 20 милиона лева; за заеми до 50 милиона лева — съ съгласието на Министерския съветъ, а за заеми надъ 50 милиона лева — съ съгласието на Народното събрание“. Да, вѣрно е, че управителниятъ съветъ представява минитѣ предъ съдилищата и предъ администрацията, но за смѣтка на кого ги представява? За смѣтка на своитѣ собствени средства ли или за смѣтка на държавата? Ако е за смѣтка на държавата, тогава питамъ азъ: къде е икономическата автономия, къде е отговорността и къде сѫ задълженията на господата, които разпореждатъ съ това богатство, да се движатъ въ рамкитѣ на това, което изработватъ? Може ли да се допусне, г. г. народни представители, това, което е забранено отъ конституцията? Че ако е така, както вие казвате и както азъ разбирамъ — че всичко това става за смѣтка на държавния ковчегъ — може ли да се допусне това нарушение на конституцията, а именно единъ управителенъ съветъ, назначенъ отъ Министерския съветъ по представяне на министра на търговията, да склучва заеми за смѣтка на държавното съкровище, когато за това се иска законъ, когато неопременно за това Народното събрание трѣбва да даде своето съгласие, безъ което нито стотинка заемъ не може да се направи? Въ чл. чл. 125 и 126 отъ конституцията е казано, че въ екстремни случаи Министерскиятъ съветъ може, на своя отговорностъ, да склучи заемъ максимумъ до 1 милионъ лева въ единъ случай и максимумъ до 3 милиона лева въ другъ случай — повече не. А тукъ единъ управителенъ съветъ, назначенъ отъ министра, може да ангажира съкровището съ заеми до 20 милиона лева, а съ съгласието на Министерския съветъ — до 50 милиона лева. Това е нарушение на конституцията, това не може да бѣде. Ако мината, станала автономно стопанство, е едно юридическо лице, тогава определете да видимъ нейната съдба и въ какви функции се движатъ. Законътъ за минитѣ е определѣлъ, че държавата запазва за себе си да експлоатира едикой-си районъ и нищо повече.

Въ законопроекта се казва, че смѣтководството и дѣловодството на минитѣ се водятъ съгласно търговския законъ и закона за търговскитѣ книги. Прекрасно. Но по търговския законъ, за да бѣде едно предприятие юридическо лице, трѣбва да се регистрира по законния редъ. Такова нѣщо въ законопроекта нѣма; не сте допуснали такава мисль даже. Най-после, ако трѣбваше да се даде юридическа личност на това предприятие, трѣбваше този законъ да предвиди това нѣщо. Нищо нѣма предвидено — нито въ първоначалния текстъ, нито въ този докладъ. А така, извинете, г. г. народни представители, автономията, за която се приказва въ този законопроектъ, фактически, споредъ него, не е нищо друго, освенъ автономия на заплати, автономия на тангени и парсата да плаща българскиятъ данькоплатецъ. Вие решително се противопоставяте на тоя начинъ на третиране държавнитѣ обекти. Тоя начинъ на третиране държавнитѣ обекти, на активитѣ, е разсипничество. Понеже законътъ освобождава отъ отговорностъ отговорницитѣ, а я слага върху известни лица, такъвъ начинъ на манипулиране не може да бѣде приетъ. Заявявамъ, че вие ще гласувате решително противъ този законопроектъ и съмъ убеденъ, че и вие самитѣ ще направите това. Г. г. народни представители! За честта на Народното събрание, за честта на българския държавенъ ковчегъ, вие нѣма да допуснете таква дерайлирания отъ основния принципъ на нашето финансово, а нашето конституционно право.

Най-после, говори се твърде много, че съ този законопроектъ се създава автономия. Това не е вѣрно, г. г. народни представители! Не се създава абсолютна, никаква автономия, просто се създава единъ бюрократизъмъ и то

мъчно квалифицируемъ. Защо? Създава се управителенъ съветъ, който ще заседава въ София и, забележете добре, г. г. народни представители, неговитѣ функции не сѫ ония, които сѫ предвидени въ търговския законъ. Има специаленъ чл. 10, въ който следъ като се казва, че управителниятъ съветъ прави това, това и това, въ буква е се казва, че назначава и уволнява персонала. Кой персоналъ? Всичкиятъ — техническиятъ, надничаритѣ, месечаритѣ, администраторитѣ. Отъ къде ги назначава? Отъ София.

С. Мошановъ (д. сг): Министерътъ отъ къде ги назначава досега?

П. Стояновъ (р): Има единъ директоръ, който отговаря предъ министра, г. Мошановъ.

П. Петровичъ (д. сг): Като дойде дотамъ, пакъ директорътъ отговаря.

П. Стояновъ (р): Да, но казва се, че той работи по директивитѣ, които му дава управителниятъ съветъ отъ София. Е добре, г. Петровичъ, ние желаемъ отговорността да я носи г. министърътъ за тогава, когото той назначава, а не да турите едно фалшиво лице отъ 8 души, много голѣми специалисти, които да не носятъ никаква отговорностъ, а да иматъ само единъ интересъ — да взематъ процентъ отъ печалбитѣ, които се реализиратъ. Това не може да бѣде.

П. Петровичъ (д. сг): Председателъ е министърътъ който е отговоренъ.

П. Стояновъ (р): Фактически, това е управителниятъ съветъ. — Второ. Избиратъ се отъ неговата срѣда двама делегати, които непосредствено съ г. директора представляватъ директорнумъ. Кажете го ясно, г-да. Управителниятъ съветъ — това ще бѣдатъ синекуритѣ и, ако е вѣрно онова, което се приказва за лицата, които ще бѣдатъ назначени, то е още по-голѣмъ скандалъ. Управителниятъ съветъ нищо нѣма да прави, а всичко ще вършатъ тия двама делегати, които ще иматъ и по бюджетъ заплати; ония нѣматъ таква, а ще чакатъ тангени отъ печалбитѣ, а тѣмъ е дадено и правото да определятъ цената на въглищата. А трѣбва да ви кажа, г. г. народни представители, че по всичкитѣ закони, които се създадоха следъ войната по тая материя, никѣде — това е основенъ финансовъ принципъ — не се предвиждатъ тангени за управляващи лица, когато на смѣтитѣ е дадено правото да определятъ цената на артикула, който ще се произвежда, защото тѣ ще го таксуватъ високо. Вземете чл. 27 отъ законопроекта, въ който се предвижда кон разходи се спадатъ отъ годишнитѣ приходи и най-после ще видите, че се казва „въобщо всичко, което може да се смѣтне за разходъ“, включително и бензина за тѣхнитѣ автомобили. Очевидно е, че лицата, които ще управляватъ това предприятие, ще го управляватъ за печалби. Ама за какви печалби, за държавата ли? Не, защото въ чл. 27 сте имъ открили възможностъ да впишатъ като разходъ за смѣтка на това предприятие всичко, което би могло да мине като такъвъ и затуй, защото фактически тѣ ще бѣдатъ синекуритѣ, а пъкъ двамата г-да делегати, заедно съ директора, ще бѣдатъ, които ще теглятъ колата. Тогава да бѣдемъ на открито и да кажемъ: двама г. г. специалисти се назначаватъ, отиватъ тамъ и заедно съ директора управляватъ мината Перникъ. Така се опростотворява работата. Но не е всичкото това: после идва главенъ директоръ, следъ това иде провѣрителенъ съветъ и най-сетне иде минниятъ съветъ при министерството. Много добре е предвидено, че той не участвува въ подѣлбата на печалбата.

Върховниятъ контролъ е на Министерския съветъ. Азъ ви моля, г. г. народни представители, прочетете добре алинея втора на чл. 24; той ви дава директивитѣ, какъвъ контролъ ще се упражнява върху цѣлата тая сложна система на управление. Министерскиятъ съветъ може да отгѣнява всѣко решение на управителния съветъ, което противоречи на постановленията на настоящия законъ. Прекрасенъ контролъ отъ гледище на правото — всичко, което противоречи на закона, се елиминира. Но следва другото, което е по-важното: (Чете) „... и на другитѣ закони въ страната, или пъкъ е отъ естество да спъне развоая на другитѣ държавни и частни мини въ страната“.

Отъ лѣвицата: И частни!

П. Стояновъ (р): Г. г. народни представители! Азъ не се боя отъ думитѣ, но се боя отъ това, което се говори тукъ. Азъ протестирамъ; при управлението на едно държавно предприятие частни предприемачески интереси не могатъ да играятъ абсолютно никаква роля.

С. Мошановъ (д. сг): Въ закона за минитѣ има изриченъ членъ.

П. Стояновъ (р): Та именно за това, г. г. народни представители, държавата е стопанинъ на мини, за да конкурира частнитѣ минни предприятия и да осигури на консоматора най-евтино топливо.

П. Петровичъ (д. сг): И туй го говорите като икономистъ!

П. Стояновъ (р): Говоря го като икономистъ, а не като търговецъ. Не ме оскърбявайте!

П. Петровичъ (д. сг): Азъ говоря като народенъ представителъ.

П. Стояновъ (р): Азъ Ви моляхъ да не ме прекъсвате. Вие като докладчикъ имате възможностъ сто пѣти да говорите.

С. Мошановъ (д. сг): Въ заседащата на комисията Вие само мълчехте. Нито едно отъ тия възражения, които изказахте сега, не ги казахте тамъ, за да ги обмислимъ заедружно.

П. Стояновъ (р): Когато азъ поискахъ да говоря, вие ми казахте, че въпросътъ е свършенъ.

С. Мошановъ (д. сг): Цѣлата ваканция не направихте нищо.

П. Стояновъ (р): Азъ знаехъ, че ще ми правите тия възражения.

С. Мошановъ (д. сг): Цѣла ваканция мълчехте, не работихте, а само се разписвахте да получавате дневнитѣ. Ние работихме. Г. Ляпчевъ петъ пѣти Ви вика.

П. Стояновъ (р): Вие лъжете, г. Мошановъ!

С. Мошановъ (д. сг): Вѣрно е това, което казвамъ. Протоколи има.

П. Стояновъ (р): Вие лъжете като най-доленъ провокаторъ. Не е имало събрание, на което да съмъ липсвалъ. Вие и Вашитѣ другари липсвахте.

С. Мошановъ (д. сг): Идвахте и мълчехте. Азъ никога не съмъ липсвалъ.

П. Стояновъ (р): Когато азъ поискахъ да говоря, вие казахте, че въпросътъ е изчерпанъ.

А. Ляпчевъ (д. сг): Г. Стояновъ! Моля, позволете единъ въпросъ. Понякоже засегнахте единъ другъ въпросъ и понеже сте икономистъ и отъ гледището на икономистъ тълкувате тази втора алинея като казвате, че частнитѣ мини, отъ гледище народостопанско, не трябва да се иматъ предъ видъ, когато се третира въпроса за една държавна мина, която, подхранвайки се отъ държавния бюджетъ, може да унищожи частнитѣ мини, моля, отговорете ми какъ Вие разбирате този въпросъ за народното стопанство, защото, ако се не лъжа, по този въпросъ въ закона за минитѣ има постановление, за което и азъ нося отговорностъ.

П. Стояновъ (р): Именно на този въпросъ искамъ да отговоря, г. Ляпчевъ. Защо ме пресичате?

А. Ляпчевъ (д. сг): Защото сте голѣмъ специалистъ.

П. Стояновъ (р): Вие сте по-голѣмъ — признавамъ това, но азъ ще Ви отговоря на въпросъ.

Държавата притежава мини не за да насърчава частното минно производство, а за да осигурява на тържището ниски цени на онова, което даватъ тия мини. Ако държавата трѣбваше да стимулира частното минно производство, да му създаде пазаръ, и то за сметка на висо-

китѣ цени на тържището, тя има много лесна възможностъ да направи това — г. директорътъ на мината ви го каза завчера въ една своя статия въ в. „Слово“. Повишете митата и по тоя начинъ вие, даже ако нѣмате никакви държавни мини въ България, ще можете преграсно да насърчавате частното минно производство. Насърчаването на частното минно производство, г. Ляпчевъ, не може да става за сметка на високитѣ цени тогава, когато държавата има единъ обектъ на минно производство, а това става за сметка на специализацията, както го и правятъ, като доставятъ коксъ, както мината „Перникъ“ нѣ може да даде; това става за сметка на доставката на по-силни и по-добри каменни въглища въ по-близки мѣстности и за специални производства, които не могатъ да употребяватъ праха или боклука, както каза г. Петровичъ, на мината „Перникъ“.

А. Ляпчевъ (д. сг): Всячко това е добро, но обратното?

П. Стояновъ (р): Не може, г. Ляпчевъ, да съществува протекционизмътъ за частнитѣ мини.

А. Ляпчевъ (д. сг): Не е въпросътъ за протекционизмътъ. Азъ Ви зададохъ въпроса иначе: трѣбва ли частнитѣ мини да бждатъ конкурирани отъ едно държавно минно предприятие, за да бждатъ съвешни, и не е ли въ дългъ на държавата, съ огледъ на народното стопанство, да запазва тѣхъ?

П. Стояновъ (р): Отговарямъ Ви на тоя въпросъ: не, държавата такъвъ дългъ нѣма.

Д-ръ Н. Санаровъ (к): Тоя въпросъ го поставяте, г. Ляпчевъ, тогава, когато 95% отъ минното производство на България е държавно!

А. Ляпчевъ (д. сг): Той е принципенъ въпросъ.

П. Стояновъ (р): Той нѣ е принципенъ въпросъ, а е общостопански въпросъ. Не може да става дума за насърчение на частното производство какъ и да е.

А. Ляпчевъ (д. сг): Азъ говоря не за насърчение — макаръ че и за това може да се говори — а за гаранцията.

П. Стояновъ (р): Никакво производство не може да се насърчава за сметка на високитѣ цени. Само въ специализацията и въ доставката на едни по-ценни, по-рѣдки продукти може да бжде поддържана частната минна индустрия, но, повтарямъ, не за сметка на високитѣ цени — такъвъ протекционизмътъ, въ никоя страна и въ никоя епоха не е поддържанъ. Държавата не може да си създаде за целъ да съинва частнитѣ предприятия — напротивъ, тя трѣбва да ги поддържа и насърчава, но съ евтинитѣ си продукти на тържището.

П. Петровичъ (д. сг): Този е и смисълътъ на законопроекта.

П. Стояновъ (р): Тогава, г. Петровичъ, пѣма защо да се пише това тукъ. Ако то се пише въ законопроекта, то има тоя смисълъ: да се създаде единъ специаленъ миненъ протекционизмътъ. Това нѣ е съществуващо въ никоя държава, при никој режимъ. Едно държавно предприятие да си задържа за целъ да унищожава частнитѣ предприятия, разбира се, това е единъ абсурдъ.

А. Ляпчевъ (д. сг): Е, да.

П. Стояновъ (р): Но азъ твърдя, че също такъвъ абсурдъ е за сметка на високитѣ цени, изкуствено да се поддържатъ, да се насърчаватъ частнитѣ предприятия.

А. Ляпчевъ (д. сг): Това не е казано въ законопроекта.

П. Стояновъ (р): Когато частнитѣ мини доставятъ коксъ, тогава тѣ ще намѣрятъ на пазаръ най-хубави цени; тогава ония индустриални предприятия, които сж по-близки до тия мини и иматъ нужда отъ добри въглища, съ 7 хиляди калории, тѣ ще купуватъ тия въглища, а не ония въглища, които иматъ 3.500 калории и 20% боклука, както каза г. Петровичъ. Ето какъ е въпросътъ. Така разбирамъ азъ това постановление. Не можъ да се специфицира контролътъ на Министерския съветъ по отношение въ една мина. Единъ законъ не може да поставя директиви; той може да поставя само едно: да статистира

единъ контролн и да го ограничи въ рамките на законността — това разбирамъ. Но да се поставя материално съдържание на тоя контрол, че той трѣбва да има едни каква си целъ, това не може, защото то може да не бѣде политиката на следующето правителство. Защо не си представите за моментъ, че господата отъ тукъ (Сочи комунистичѣ) ще дойдатъ нѣкога на власт и ще почнатъ да прилагатъ социализацията?

П. Петровичъ (д. сг): Тогава цѣлятъ тоя законъ ще отиде на вѣтъра.

П. Стояновъ (р): Въ рамките на законността — ще ви кажатъ тѣ — ние такава политика не можемъ да правимъ. Мислите ли, че ще ги вържете съ тоя законъ? Не.

П. Петровичъ (д. сг): Съвсемъ не.

П. Стояновъ (р): Вие нѣма да вържете тѣхъ, но връзвате себе си. Вие даватъ на своята политика една физиономия, която не може да бѣде одобрена.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Г. Стояновъ! Двадесетъ минути минаха.

П. Стояновъ (р): Заклучавамъ. — Г. г. народни представители! Ако ние действително бѣдемъ заставени понататкъ да разгледаме въ подробности разпоредбата на тоя законопроектъ, тогава ще имаме случай, азъ и моятъ другари, съ по-подробни бележки специално по текстоветъ на отдѣлнитъ членове да се изкажемъ. Но азъ смѣтамъ, че въз основа на всичко това, което казахъ, законопроектътъ не отговаря на целта, която си поставя. Той не е законопроектъ за автономия; той създава по-голямъ бюрократия и по-голямъ централизъмъ съ една специална тенденция, която прозира отъ втората алинея на чл. 24, каквато тенденция не може да бѣде възприета. Азъ мисля, че Народното събрание ще направи добре, ако покани г. министра на търговията и индустрията да оттегли този законопроектъ. Това ще бѣде въ реда на нѣщата, заради туй, защото очевидно е — азъ нѣма да казвамъ какво други, на друго мѣсто съ казвамъ; ако имамъ случай нѣкога, ще го кажа — че този законопроектъ никого не задоволява и никого не може да задоволи. Този законопроектъ депласира най-важното стопанско производство, което има нашата страна, най-голямото богатство, и като открива графата на гаснияка, лишва нацията отъ възможността да държи отговорницитъ за всичко онова, което би могло да стане съ този законопроектъ. Автономия за голѣми заплати, автономия за танциеми и автономия за обременяване на държавната казна отъ звани и невази — извинете за изражението — по недопуснати отъ конституцията институти, не може да се създава. (Ржкопѣзвания отъ радикалитъ)

Председателстващъ Н. Найденовъ: Г. г. народни представители! Другъ записанъ да говори нѣма.

А. Ляпчевъ (д. сг): Ако нѣма никой записанъ да говори, азъ искамъ думата.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представител г. Андрей Ляпчевъ.

А. Ляпчевъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Завиждамъ на енергията, която прояви г. Петко Стояновъ. Благодаренъ съмъ за многото критики, които чухъ отъ него. Това е гордостъ на нашия Парламентъ — да слушаеме всички критики. Взехъ думата заради известни увлѣчения, които г. Петко Стояновъ направи и които водятъ къмъ погрѣшенъ пътъ нашитъ парламентарни борби.

Много справедливо отбележа г. Петко Стояновъ, че въпросътъ, който е сложенъ на разглеждане днесъ, не е партиенъ; той е общественъ, държавенъ — въпросъ отъ първостепенно значение. Той не е сложенъ — по принципъ говоря — по каприза на когото и да е. Той не е сложенъ нито по честолюбieto на нѣкого, нито по желанието да прикрие нѣкой отговорността си. Отговорницитъ сѣ открити; но когато не се преценяватъ, ще се преценяватъ отъ тази гледна точка: какво е заварилъ нѣкой и дали е подобрилъ или е влошилъ завареното. Азъ обичамъ да вървамъ, че надлежитъ отговорни лица ще дадатъ своитъ обяснения и съмъ убеденъ въ себе си, че тѣ все таки сѣ подобрили това, което сѣ заварило.

Но въпросътъ е: можемъ ли ние съ създадената система на управление, която заварихме, днесъ да продължаваме? И азъ, като нѣкога оспорихъ на радикала Петко Стояновъ, бѣхъ много доволенъ да чуя нѣлата му аргументация, че всичко е въ човѣка и че нищо не е въ законитъ, нищо не е въ организациятъ. Защото вие сте свидетели, може-би всички или отъзи, които сѣ следили политическитъ борби у насъ, какъ сѣ се свеждали въпроситъ у насъ. Докогато едни сѣ се мъчили да докажатъ, че при съществуващото положение може да се постигнатъ добри резултати, защото законитъ още не сѣ изпитани, други сѣ твърдѣли, че трѣбва да се преобрази, ако може, и конституцията, да се преустрои тя, защото тамъ е злото. „Дайте повече членове въ нашата програма и съ преобразованието на законитъ и конституцията ще създадемъ това или онова!“ Ако е било крайно едното, което и азъ съмъ поддържалъ нѣкога, ще се съгласите, че е било крайно и другото. Но г. Петко Стояновъ взема моята позиция въ тия борби и казва: „Нищо не може да се направи съ промѣнати на съществуващитъ закони; тѣ сѣ добри“. Така той довежда своята аргументация до абсурдъ: всичко може, при какъвто и да е законъ, при какъвто и да бѣде организация, да бѣде унищожено и развалено. И дори чухме: „Какво? Правосѣдне може ли да има тамъ? Веѣки профуриоръ или съдия, ако не е добросъвестенъ, може всичко да направи!“

П. Стояновъ (р): Не сте чули добре. Това не е вѣрно.

А. Ляпчевъ (д. сг): Четете стенограмитъ

Председателстващъ Н. Найденовъ: (Звъни) Моля, г. Стояновъ!

А. Ляпчевъ (д. сг): Г-да! Азъ мисля, че ние се движимъ въ крайноститъ. Ако за насъ още е извинително, когато излизаме на площадитъ, да излѣземъ съ тѣзи крайности, заради туй защото плашаме дитѣкъ на опая маса народъ, която мъчно може да ни разбере и предъ която действуваме съ нашитъ чувства, за да я увлѣчешъ къмъ добро, непростено е отъ тази трибуна, дето трѣбва да се прояви разумътъ на българския народъ чрезъ неговитъ представители, да посладимъ въ тѣзи увлѣчения, които бѣха много голѣми отъ страна на г. Стояновъ.

Можемъ ли ние да продължимъ съ сѣдитъ наредби, които сѣмъ съществуватъ, за управлението на мината? Азъ заявявамъ най-категорично, че не можемъ, безъ да възприемамъ законопроекта такъвъ, какъвто е. Защо не можемъ? Затуй защото, г. г. народни представители, г. Стояновъ ни каза, че най-голямъ дефектъ е, че тамъ се хванутитъ хора по партизански съображения. Какъ ние ще ограничимъ това зло? Ще дойде отъ друга срѣда единъ министъръ, който нѣма да допусне таква партизанщина да се хванутитъ? Е добре, азъ имамъ претенцията да съмъ употребилъ малко усилни да не допускамъ това, но мога ли да скрия, че и азъ съмъ плащалъ дитѣкъ? Г. Петко Стояновъ още не е вземалъ министерски постъ въ нашия редъ на управление, съ нашитъ понятия. Когато ще го вземе, и той ще констатира дали грѣховетъ на неговитъ предшественници не ще да бѣдатъ отъ него надминати. На него като министъръ ще му трѣбва една броня, за да запази това или онова предприятие отъ партизанство. Къде ще намѣри той тая броня? Само въ своята воля? Дай Боже! Но убеденъ съмъ, че неговата воля ще бѣде зле разбрана, тя ще бѣде повалена — помнете ми думата — при нашитъ условия; тя нѣма да бѣде достатъчна и нему ще бѣдатъ нужни други, обективни — не субективни — брони. А той ще ги намѣри въ това, което се догонва сега. Защото, г-да, когато търсите отговорностъ отъ единъ управникъ за една работа, вие трѣбва да му дадете и права. Не слагамъ въпроса какъ ще бѣде разпредѣлена службата: само на едно лице ли ще бѣде повѣрена мината, на тринама ли, на петинама ли, отъ где ще се подобрятъ. Но както и да бѣде, първото нѣщо е, този който ще началствува, да не се бърка въ персонала. Какъ ще го постигнете това? Само съ волята на министра? Това не е достатъчно. Трѣбва да поставите нѣкакво законоположение. Можете ли вие да поставите едно законоположение, че давате на единъ директоръ всичкитъ права, които има министра — само на едно лице, нему ги октроврате, той да се разпоредитъ? Ще се съгласите, че таква права на едно лице, освенъ на отъзи, които излизатъ предъ насъ, понеже имаме възможностъ да ги начепаме, не се даватъ. Търси се по-друга гаранция, и затуй ще изискваме колегиал-

ната отговорност въ службата. Въ държави, които са били чисто бюрократични, които са се ръководили от просвѣтени абсолютизъмъ, които са създали идеално чиновничество и благодарение на което са станали велики, но които са свършили навремето си, преди 60—70—100 години, може да се допусне това нѣщо. Но днесъ при демокрацията — не, това е невъзможно. Защото, ако днесъ ние викаме противъ колегията, утре цѣлата софийска околност ще викне противъ този директоръ, противъ онова лице, на което давате тия права. Ще ги дадете на една колегия, тя да бѣде отговорна, но да има и правото да назначава и стабилизира персонала. Но въпроса какъ да махнете партизанщината и онѣзи хора, които са станали причина, щото срѣдното производство на мината „Перникъ“ на работникъ вмѣсто 600—700 кгр. да бѣде 30—40 кгр. — на точната цифра на държава, но до такава поразия са достигнали — другъ изходъ нѣмате. Ще намѣрите способъ да дадете тия права нѣкому вънъ отъ министра, но само на единъ не можете да ги дадете; ще ги дадете на нѣколцина.

Второ. Говори се за заеми, за кредити и за бюджети. Г. Петко Стояновъ е специалистъ по тази частъ. Може ли той сериозно да мисли, че едно търговско предприятие при системата на държавниятъ кредити, както ние ги откриваме, при всичкитъ онѣзи стѣрзи, които претърпяватъ тѣ — дойдитъ исканията на надлежната дирекция отъ мината „Перникъ“ въ отдѣленieto на министерството на търговията; следъ това — при министра на търговията, който знае, че само съ толкова кредитъ може да разположа; следъ това — въ Финансовото министерство при началника на отдѣленieto за отчетността, който ще почне да ги рѣже; като отидатъ въ Министерския съветъ още ще ги осакатятъ; като дойдатъ тукъ и ние ще ги осакатимъ, защото поне формално трѣбва бюджетътъ да се уравновѣси — може ли, казвамъ, при това положение сериозно да се мисли че съ бюджета ще стърнемъ кредити на едно търговско предприятие като мината „Перникъ“? Особено за насъ българитъ — и азъ съмъ се отчаялъ въ тая работа — това е една невъзможност, и за туй съществува онзи скандалъ, който цитира г. докладчикъ: купили масъ за 2½ години. Знаете ли защо? — За да използватъ кредита, защото догодина нѣма да имъ дадатъ такъвъ. Или купили леца за три години — за да използватъ кредита, защото догодина нѣма да имъ дадатъ. Бѣдете сигурни въ това — защото иначе не могатъ да действуватъ, не могатъ да опериратъ. Тѣ се намиратъ въ едно положение на хора на които казватъ: „Вървете“, а краката имъ връзватъ. Естествено, където намѣрятъ възможностъ, ще я използватъ. Но цѣлѣ да дадатъ на работницитъ развалена масъ или полвената отъ нея ще изхвърлятъ! Така е. Не сме само ние такива, въ цѣлия свѣтъ хората са такива. Трѣбва да се намѣри способъ за една инициатива, за една възможностъ, за една еластичностъ — споредъ нуждитъ на предприятието да се намѣри и кредитъ.

Ето защо, азъ съмъ дълбоко убеденъ — а съ менъ и г. Стояновъ, като шаркирамъ увлечението му, ще се съгласи — че такава едно предприятие не може да живѣе съ кредититъ, които ще му отпусна държавния бюджетъ, а трѣбва да живѣе съ единъ голѣмъ еластиченъ кредитъ предъ едно голѣмо кредитно учреждение. Защото и най-добриятъ управникъ въ мината „Перникъ“ не е въ състояние да предвиди размѣритъ на кредититъ по различнѣ параграфи, които ще вмъкне, а нему ще му бѣде нужно да действува. Може да се яви моментъ да има евтини материали, трѣбва да ги купи, а не може да ги купи, когато частното предприятие ще ги купи навреме. Ето единъ случай където пакъ трѣбва да дадемъ права и да отворимъ кредити не чрезъ държавния бюджетъ, а чрезъ кредитни учреждения. А ние сме щастливи, че имаме таква кредитна учреждения, каквито въ другитъ държави ги нѣма. Заповѣдайте — Народната банка може ембело да ги открие. Никакви ограничения за банкнотното обръщение не може да пречи за откриването на такъвъ кредитъ; тя ще бѣде сигурна, че тѣзи кредити са отпуснати срещу реалности, че тия реалности ще допесатъ обратно паритъ, които са дадени въ заемъ.

В. Ганевъ (д. ст.): Банката е юридическа личностъ.

А. Ляпчевъ (д. ст.): Въпросътъ за юридическата личностъ ще се разреши, той не е тѣй страшенъ.

В. Ганевъ (д. ст.): Тамъ е разрешението на въпроса отъ формална страна.

А. Ляпчевъ (д. ст.): Безъ да бѣда юристъ, азъ ще го разреша съ единъ примѣръ.

В. Ганевъ (д. ст.): Азъ Ви помѣгамъ, г. Ляпчевъ, щомъ поставяте въпроса на юридическа почва.

А. Ляпчевъ (д. ст.): Въ случая много е лесна тази работа. Мината, каквото и да стане, тя е държавно предприятие. Народната банка и тя е държавно предприятие. Ще се нареди и отъ формална глѣдна точка, щото мината да може да разполага съ известни кредити на Народната банка за обръщение.

П. Стояновъ (р): Народната банка е юридическо лице.

А. Ляпчевъ (д. ст.): То ще се нареди.

П. Стояновъ (р): Какъ така: „то ще се нареди“. То е въпросъ за принципъ. Нѣма да Ви пресичамъ, г. Ляпчевъ, но Ви заявявамъ, че всичко това, което говорите Вие, свършено не съответствува на истината.

А. Ляпчевъ (д. ст.): Съответствува, защото азъ Ви говоря по принципъ по въпроса; не разглеждамъ законопроекта членъ по членъ. Ако нѣма това, което казвате, досежно юридическата личностъ, ще го направимъ. Че Българската народна банка като върши спирации не е ли юридическа личностъ?

П. Стояновъ (р): Дадено отъ закона.

А. Ляпчевъ (д. ст.): Ще го дадемъ и сега. Въ комисията не сте искали да го кажете — ще го кажете тукъ, ще се поучимъ и отъ Васъ. Та нали затова сме тукъ?

Сега, г-да, по-патачкътъ, досежно нуждата отъ единъ законъ, който да постави управлението на мината „Перникъ“ на по-дурни начала, откождото е сега. Говори се за бюджета и счетоводството. Азъ знаа, че счетоводителитъ са „чумата по Израилъ“ за всичкитъ началници на отдѣления. Може би господата, които са анкетирани тоже предприятието, както и други, да са направили нѣкоя грѣшка, че са слушали повече началницитъ, а по-малко счетоводителитъ. Допускамъ, че тъй има много грѣшки, но нѣма да откажете, г. Стояновъ, че държавното счетоводство не е онова счетоводство, което отговаря на нуждитъ на едно търговско предприятие. Обичамъ да вървамъ, че и Вие нѣма да пръвизите това. Но ако Вие излезнете съ аргументацията, която казахте тукъ, а именно, че законътъ за бюджета, отчетността и предприятията два възможностъ и по доброволно съгласие, следъ като два пѣти съ опита търгътъ да стане и не стане, . . .

П. Стояновъ (р): И че своевременно се сѣщатъ господата.

А. Ляпчевъ (д. ст.): То лесно се казва, но, г. Стояновъ, Вие сте не само финансистъ, Вие сте икономистъ и знаете какъ всичко варира на пазара, . . .

П. Стояновъ (р): Знаа, знаа!

А. Ляпчевъ (д. ст.): . . . какъ венчко се промѣнява и достойнството на управника въ тоя стопански строй, въ който ние живѣемъ, е да улови момента, а не да чака формалноститъ. Тѣй щото, г-да, тамъ не може да има никакъвъ споръ, че тя не подхожда.

По баланса Вие говорихте, че било заповѣдано презъ м. мартъ и априлъ 1923 г. да се дава единъ пробенъ балансъ всѣки мѣсець, какво е положението на мината, че счетоводителитъ искалъ да представя такъвъ балансъ и го е представилъ едвамъ следъ една година и сѣ го напечаталъ презъ м. августъ т. г. Не познавамъ баланса и не знаа конкретно кой са причинитъ, може да е твърде върно, че г. директорътъ е упорствувалъ, че другъ е бъркалъ и т. н. Но увѣрявамъ Ви, г. Стояновъ, че този счетоводителъ, ако си водѣше сметката по търговското счетоводство, той щѣше да бѣде въ положението не следъ една година, а най-много следъ 3 месеца да даде балансъ и всѣки мѣсець да бѣде редовенъ и то не съ такъвъ балансъ, който ще го представлява единъ счетоводителъ по сметкитъ по закона за бюджета, отчетността и предприятията.

П. Стояновъ (р): Не даватъ да се прилага този правилникъ.

А. Ляпчевъ (д. сг): Моля, тамъ не можемъ да споримъ. — Ето защо, г. г. народни представители, когато признаемъ тѣзи дефекти за едно търговско предприятие, макаръ и държавно, дефекти, които сж резултатъ не вече на лицата, а на организацията на службата, ние трѣбва да се съгласимъ, че ще трѣбва да потърсимъ друга организация. Коя да бъде тая организация? Миналата сесия се даде единъ проектъ, който ние разглеждаме сега на второ четене, а въ сжщностъ азъ и онзи денъ казахъ, че той се разглежда на първо четене. Разглеждаме го на първо четене по едно опущение дори на нашия правилникъ, по едно изключение, по една приета наша практика, че единъ законопроектъ може по наше съгласие да бъде приетъ на първо четене, като оставимъ дебатитѣ по принципъ да станатъ на второ четене. Тая практика, обаче, трѣбва да признаемъ, че изобщо не е добра, макаръ че поиѣкога е извинителна, но по законопроекти, които сж отъ такова естество, че всички ще приемемъ принципитѣ имъ, а такива сж законопроектитѣ отъ малко значение. Само тогавъ по изключение е допустимо това, но напълно съмъ съгласенъ, че по законопроекти като този, който днесъ се разглежда, тази практика не е добра. И азъ не се съмнявамъ, че следъ изслушването на нашитѣ генерални дебати по тоя въпросъ, който заслужава да бъде разкритикуванъ съ жаръ, съ умение и дори съ увлѣчения, понеже сме хора, тѣ ще допринесатъ нѣщо за свѣтлината и за разглеждането на въпроса отъ всички страни.

Заклучавамъ. Г-да! Нуждата отъ една нова организация на тази служба по управлението и експлоатацията на мината „Перникъ“ е необходима. Законопроектътъ ни дава възможностъ да се изкажемъ засега по принципъ. Азъ се надѣвамъ, че той ще отиде пакъ въ комисията и ще излѣзе законопроектъ, отъ който всички ще бъдемъ доволни, защото тѣ имаме убеждението, че сме дали на мината „Перникъ“ една организация нужна, подходяща за интереситѣ на страната. (Ражсѣлѣвания отъ сговориститѣ)

П. Стояновъ (р): Вие приемате ли това, което е дадено въ законопроекта?

А. Ляпчевъ (д. сг): То е другъ въпросъ.

П. Стояновъ (р): Азъ искамъ да кажете за законопроекта ли сте, защото Вие въ комисията не сте го казали. Я кажете тукъ, Вие приемате ли законопроекта?

А. Ляпчевъ (д. сг): Азъ въ комисията го казахъ, и днесъ го казахъ.

П. Стояновъ (р): Кажете тукъ, предъ Народното събрание, приемате ли тоя законопроектъ?

А. Ляпчевъ (д. сг): Азъ Ви казахъ кое приемамъ.

П. Стояновъ (р): Приемате само заглавието!

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представитель г. д-ръ Никола Сакаровъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Следъ декларацията, която направя г. Ляпчевъ, ще трѣбва да очакваме, действително, промѣнение въ този законопроектъ не само отдѣлни негови клаузи, а и въ принципитѣ му. При все това, не ми пречи нищо по така сложнитѣ принципи въ законопроекта да кажа мнението си, защото това е единъ отъ най-сжщностнитѣ въпроси на стопанството на държавата и въобще на стопанството на страната.

Азъ изслушахъ досега казаното, особено това, което каза г. Петровицъ като докладчикъ на две комисии по тоя въпросъ. Г. Стояновъ, обаче, улесни въ голѣма степенъ моята задача днесъ, защото снова, което трѣбваше да бъде констатирано за досегашното стопанисване на мината „Перникъ“ и на държавнитѣ стопанства, въ голѣмата си частъ се каза отъ него. Съвсемъ въ кратки черти ще повтори и засилва нѣщо отъ това, което той каза, и ще доразвия въпроса отъ по-друго гледище.

Въпросътъ за държавнитѣ или частнитѣ стопанства, тѣй както г. Петровицъ го постави вчра тукъ, нито е новъ за у насъ, нито е новъ за другитѣ държави, особено отъ войната насамъ. Единъ го повдигнаха въ връзка съ договоритѣ за мира, защото въ тѣхъ се намърятъ клаузи, които искатъ между другото да създадатъ условия за

използуване отъ победителитѣ изобщо богатствата на победенитѣ страни, за изплащане на наложнитѣ имъ задължения и по-специално за репарациитѣ. Това го има и въ нашия договоръ за миръ — договорътъ отъ Ньой. Други повдигнаха този въпросъ въ Австрия и Германия. И въ дветѣ тия страни този въпросъ се повдигна съ голѣма сериозностъ отъ широки кръгове на наука и на стопанска практика, за да се създадатъ нови форми за организация и за рационално използване на държавнитѣ и другитѣ стопанства.

Най-добрата литература въ това отношение ни поднесеха германци и австрийци, които направиха опити за социализиране на една частъ отъ стопанството.

Въ Италия, обаче, въ разлика отъ Германия и отъ Австрия, както и въ разлика отъ това, за което вече четири години се води борба въ Англия — където много важни стопанства, другадѣ държавни, сж още частни — въ разлика, казвамъ, отъ тия страни, се издигна принципъ за превръщането въ частни на вече отдавна отъ държавата експлоатирани стопанства, или — съ участието само на държавата.

Въ Италия твърде много похвалиха опититѣ на фашиститѣ, обаче, въ последно време вече — всички, които четатъ тази литература, ще знаятъ — отъ сръдата на самитѣ фашисти члѣзбоха познавачи на въпроситѣ да твърдятъ, че съвсемъ не сж така оправдани надеждитѣ, които отначало се възлагаха — при управлението на Мусолини и, по-особено, още когато той бѣ въ опозиция, до края на 1922 г. — и че, наирѣштивъ, всичко снова, което се очакваше да опустави държавния бюджетъ чрезъ предаване на частна експлоатация прочути, изснати още отъ древността, отъ римско време, експлоатации, каквито сж почитѣ и телеграфитѣ, не се сбъдна. До тамъ се стигна въ разбирането на фашисткото правителство по този въпросъ.

За жельзницитѣ по-отдавна се спори. Не други, а голѣмитѣ германски буржоазни икономисти, начело съ професоръ Адолфъ Вагнеръ, още при създаването на германската империя, действуваха за създаване непременно на държавно стопанство, преди всичко за жельзницитѣ. Опитътъ, който даде държавната експлоатация на жельзницитѣ въ Прусия, въ различие отъ частната експлоатация на жельзницитѣ и до днесъ въ Америка, е въ полза на държавната експлоатация, и то на държавна експлоатация въ кръга на сегашната буржоазна държава, при единъ бюрократически апаратъ, такъвъ, какъвто ни го нарисува вчра г. Истровицъ, и на който резултатъ азъ нѣмамъ причини да надобелявамъ много чертитѣ, за да се разбере истинността на тази картина.

Тоя въпросъ днесъ, следъ революциитѣ въ Русия, Германия и Австрия, когато той е повдигнатъ на базата не за държавни предприятия въ буржоазната държава, не за етатизиране на предприятията, а за социализацията, за национализацията на такива предприятия, доби съвършено друго освѣтление. Приятелитѣ на етатизацията отъ по-раншно време дейдоха вече до тамъ — да признаятъ, че, благодарение на тежкия апаратъ на днешната буржоазна държава и на нейната капиталистическа система, етатизацията съдържа въ себе си твърде много дефекти, които именно, за да бъдатъ премахнати, трѣбва да се призмене къмъ социализацията, къмъ национализацията, на такива производства, а не само къмъ етатизацията при днешната държавна организация.

Г. г. народни представители! Когато казвамъ туй, азъ не считамъ, че този законопроектъ ще може да получи онази редакция, която да ни даде социализация на това предприятие. Не мисля така, защото тукъ се касае за обратното — тукъ се прави една стѣпка, откърва се пътъ за едно, по-скоро, частно експлоатиране на държавнитѣ минни богатства, отколкото за едно тѣхно социализиране. Нѣщо повече ще кажа азъ: фактически тукъ нѣма нито автономия, нито напълно държавно предприятие, нито пъкъ напълно частно предприятие; тукъ нѣма въ сжщностъ нито единъ отъ тѣзи принципи, проведени до край. Тукъ има една много по-ясна работа, която и безъ този законопроектъ можеше да бъде постигната. Тя е — непременно да се уреди такова едно положение, щото да се създадатъ добри събирачи на богатства отъ такива ценни предприятия, каквото е мината „Перникъ“, или други държавни минни, за които има специаленъ членъ, че могатъ да подпадатъ подъ режимъ на новия законъ. Азъ четохъ всичко най-внимателно, четохъ какво ще върши управителниятъ съветъ, какво ще върши провѣрителниятъ съветъ, каква роль ще иматъ делегатитѣ, които ще бъдатъ самостоятелни, истинското управление на мината, въ какво ще се изрази въ такъвъ случай ролята на провѣрителния

съветъ; въ всичко това, трѣбва да ви кажа, съществена разлика отъ туй, което днесъ има въ държавата, не виждамъ. Азъ не виждамъ това, което г. Петровицъ ни разясняваше вчера по нѣкакъвъ начинъ тукъ, въ този проектъ, да намира нѣкакво разрешение. На Сигурно е само едно, че въ степенята на онова, което днесъ съществува, и онова, което би станало, ще има нѣщо по-благоприятно въ бъдещето. Но съ какви жертви това ще стане — това въ сѣщността е основниятъ въпросъ.

Г. г. народни представители! Азъ не искамъ да се справамъ на противоречията въ самия законопроектъ, които се опита да изтъкне г. Петко Стояновъ. Защото, ако е въпросъ на редакция, тя може да се поправи лесно. Обаче, въпросътъ е за принципи. Азъ даже не искамъ да подчертая особено въпроса за юридическото положение на мината, следъ като има специално постановление, въ което се казва, че предприятието ще върви точно по търговския законъ. Така щото лесно ми е да разбера, че венчикитъ изисвания на търговския законъ досежно правната функция на това предприятие ще могатъ да бъдатъ нагласени въ съответни членове, щомъ като е възпретъ веднѣжъ този принципъ. Това трѣбваше да бъде изтъкнато отъ ония, които не сж принципиални противници на законопроекта, за да се поправи навреме. Но не е тамъ сѣщността на работата. Сѣщността на работата е другаде, г. г. народни представители.

Г. Петровицъ бѣ много откровенъ — и другъ пакъ се е случвало той да бъде откровенъ отъ трибуната. Но защо беше той такъвъ? Той беше такъвъ, за да може да начертая черна картината на управлението на мината и на държавнитъ стопанства. Той искаше, обаче, да подчертае, че това е било нѣщо отъ скоро само и че ако го има сега, то е вече по инерция, продължение на старото. За да бъде г. Петровицъ точанъ и ние за да бъдемъ точни, трѣбва да кажемъ, че тази картина е вѣрно начертана сама по себе си.

Но, г. г. народни представители, ще бъдемъ много несправедливи, ако сметемъ, че управлението на мината „Перникъ“ и на минитъ изобщо, както на държавнитъ предприятия, а било толкова *terra incognita* за тѣхнитъ управници, че и въпросъ не се е повдигалъ за поправянето на много дефекти, които ни изрече г. Петровицъ. Тѣмо обратното, г-да: отъ дълги години тукъ, въ Народното събрание, азъ чета доклади — понеже думата е за мината „Перникъ“, ще кажа за нея — отъ директора на мината „Перникъ“ и отъ началника на минното одѣление при министерството възъ основа на които министърътъ на търговията, промишлеността и труда мотивира предъ финансовия министъръ и предъ Министерския съветъ нуждата отъ кредити. И въ финансовата, и въ бюджетарната комисия дълги години съмъ присѣствувалъ и наблюдавалъ, какъ всичко онова, което е нужно, безъ което не може да върви предприятието, безъ което дефектитъ ще бъдатъ умножени, следъ като мине инстанцитъ, които помена г. Ляпчевъ, се решава съ единъ червенъ моливъ: „Не може“ — по прословутитъ „бюджетни съображения“.

Защо да криемъ, че и технически директори, и инженери, които образуватъ своя съветъ въ мината „Перникъ“, не единъ пакъ, а всѣка година и въ течение на години сж изтъквали, че мината не може да работи, ако и липсватъ а, б, в и пр. технически приспособления; че тя не може да работи, ако персональтъ, който се назначава, е действително персоналъ назначенъ не за мината — ако тя е приютъ за приятѣли; че тя не може да работи, ако нови галерии не се откриватъ, или ако такива се откриватъ безъ необходимитъ съоръжения за тѣхната експлоатация; че тя не може да работи, ако нѣма своя собствена силопроизводителна станция, която бѣ залочната още преди 18 години и едвамъ сега се завършва, . . .

П. Петровицъ (д. ст): Безъ отводняване.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Да, и безъ отводняване. — . . . че тя не може да работи, ако не се уреди въпросътъ съ самия персоналъ; че жилищца за работницитъ нѣма, че жилищата, които ги има, сж недостатъчни — едвамъ въ 1919 г. е поде работата съ по-големъ замахъ въ това отношение, да се направятъ повече жилищца за онова време, които за днесъ станаха вече малко и тѣсни; че тия жилищца, въ които сега се жилищатъ работницитъ, не сж хигиенични, а сж вредни; че се злоупотрѣбва съ храната на работницитъ, че храната е лоша.

Г. Петровицъ ни рисува сжщата картина за мината „Марица“; каза ми, че хората живѣятъ въ кочини, и пр. и пр. работи вѣрни, г. г. народни представители, които сж

изброявани редовно, ежегодно, въ мотивитъ, съ които съответнитъ ръководители-техници на държавнитъ предприятия сж настоявали да получатъ кредитъ. Особно това е изтъквано отъ работницитъ чрезъ тѣхната организация и чрезъ тѣхния професионаленъ печатъ.

Г. Петровицъ помена за желѣзницитъ, помена и за пошитъ и телеграфитъ — азъ не единъ пакъ съмъ изнасялъ редица дефекти отъ тѣхното управление. Но и тѣхнитъ нужди сж игнорирани редица години. Ние имаме статистика за държавнитъ желѣзници отъ 30 години; ние имаме специални изложения, които ни сж поднесоха отъ Дирекцията на желѣзницитъ въ два тома — миналата година единъ и тая година другъ — за нуждитъ на желѣзницитъ. Преди 16—17 години пакъ отъ сѣщата дирекция, пакъ отъ сѣщото техническо управление поднесоха едно изложение, въ което сж изтъквало, че за нуждитъ на българскитъ държавни желѣзници сж необходими, за онова време, 15 милиона лева; ако не се мѣня, това бѣше въ времето на г. Малинова. Ако вземете пошитъ и телеграфитъ, ще видите сжщото: и за нумератора, за който се говори вчера, и за помѣщенията, и за тракцията по желѣзницитъ, и за работницитъ, и за депата — за всичко онова, което има покривъ и което нѣма покривъ, както говори г. Петровицъ.

Но, г. г. народни представители, това е въпросъ вече на системата на държавата; не е въпросътъ въ това — да се нахвърлиме сега противъ учреждението, противъ днешния или вчерашния директоръ на мината „Перникъ“. Мене не мѣ занимава никакъ това, кои сж чиновницитъ, какви сж тѣ, добри ли сж, лоши ли сж; добри ако сж — дръжте ги, лоши ако сж — изхвърлете ги; това сж чиновници специалисти, знаемъ си ги, нѣма защо да се разправяме съ тѣхъ. Въ всѣки случай, обаче, бюджетнитъ съображения на държавата, която води своя политика съ огледъ на други цели за войска, полиция, политическия апаратъ на държавата, винаги сж дохождали да натъжнятъ въ вреда на такъвъ родъ стопанства, като: желѣзници, пощи, телеграфи, мина „Перникъ“, Държавна печатница, въ вреда на учебното дѣло и пр. Ами тѣжа ли е, г. г. народни представители, че за минитъ, за Държавната печатница, за Дирекцията на статистикатъ бѣше създадено мнение между обществото, че сж се превърнали въ приютъ за партизани? Малко ли скандали сж създавани на тая база между министри и тѣхни партизани? Г. Петровицъ каза: „Какво е това безобразие: отношението между хората, които работятъ надъ земята и тѣзи, които работятъ подъ земята въ едно минно предприятие, да бъде две къмъ едно, т. е. $\frac{2}{3}$ да работятъ вънъ, а $\frac{1}{3}$ вътрѣ?“ Разбира се, това е било така. „Но, казвате сега, това го направиха дружбашитъ“. — Кой го е направилъ? Несъмнено е, че и въ времето на дружбашитъ бѣше това, което бѣше и преди тѣхъ, а въ много работи бѣше надѣбелено и по-лошо, но недейте казва, г. г. народни представители, че това е дѣло само на дружбашитъ. Още преди дружбашитъ, чакъ отъ началото на експлоатацията на мината „Перникъ“ — отъ 1892/1893 г. — и на другитъ държавни предприятия, системата е сжщата. Та нима за хората, отъ партията, съставляващи Демократическия съговоръ — партия, управлявали самостоятелно, управлявали въ комбинации и коалиции — не можемъ да констатираме, и съ документи, какъ ежегодно сж отхвърляли да удовлетворятъ назрѣли нужди, за да нѣмаме днесъ тия дефекти, за които говори г. Петровицъ? Защо, следователно, се прави въпросъ само за едно ограничено време, когато то е единъ въпросъ на държавната политика, за която г. Ляпчевъ каза, че била неотгѣбяема? Тя лежи просто въ природата на управлението въ буржоазната държава. Ами че има ли време, въ което да не се е говорило съ тѣзи думи, съ които вчера почна речта си г. Петровицъ: „Държавнитъ предприятия се лошо стопанисватъ?“ Г-да, и азъ ще подчертая, че държавнитъ предприятия се лошо стопанисватъ, по това спорѣ не може да има, но отъ това не може да се прави заключение, че при всички условия, даже и тогава, когато се премахнатъ причинитъ за тази лоша експлоатация, при друга държавна, стопанска и обществена организация държавата пакъ щѣла да бъде лошъ стопанинъ. Това не може да се докаже, защото, г. г. народни представители, този, който казва това, той трѣбва да бъде логиченъ и да каже по-нататкъ: „Никакво държавно стопанство!“

Г. Петровицъ каза: „Отиваме въ Русчукъ; не можемъ да мнемѣтъ покрай работилницата по желѣзницитъ; това не е работилница; то не прилича на нищо; останала още отъ старо време, отъ 1866 г., когато е построена линията“. Добре, но попитайте ние началника на работилницата въ Русчукъ, попитайте началника на тракцията въ Министер-

ството на железниците, попитайте директора на железниците и съответния министър, да кажат ти, откогато съществува тая работилница и подобни на нея, не е ли вече година доказвано и подчертавано, че трябва да се направят един-кой си подобрения, че трябва да се смъкнат и попълнят един-кой си части? Това е изтъквало. Трябва ли е, от друга страна, че Камарата е казвала: не давам ти средства? Кой е виновен тогава: държавната експлоатация сама по себе си ли, или условията, въ които е поставена, за да имаме този лош резултат и да се иска премахването на държавната експлоатация въобще и за всички времена?

Аз разбирам да се правят възражения, ако не беше известна на всички ни и ако не признавахме тежестта, лошащината на бюрократическия апарат на буржоазната държава. Това, г. г. народни представители, според не може да търпи. Няма съмнение, че държавата представлява един тежък апарат, организиран за политически и партизански нужди днес на буржоазията, който дава лоши резултати. Мене не ме очудва и примърът, който даде г. Петровиц — че въ известна частна мина имало по-добра уредба, по-добре били наредени помещенията и за управлението, и за работниците. Аз питам: неужели въпросът за постройка на помещенията, които държавата може да направи, които тя въ кръга на своята социална политика е длъжна да направи, не трябва да се разреши? Нима държавата не може да ги стори? Може, г-да. Каква пречка има за това? Пречката е тая — държавата казва: няма пари. Но, за Бога, поставете си въ съзнанието въпросът така. При предвидения въ чл. 4 на законопроекта 50 милиона лева оборотен кредит, който държавата дава — не е казано какъ, наведнъж или не, не се разбира, въброятно го мислят, и аз приемам, че е наведнъж — и при постановлението, че управителният съвет може да прави заема, за да се постигне онова техническо и административно свършенство, което изисква минното дѣло, питамъ аз: къде е пречката? Въ закона за бюджета, отчетността и предприятията ли е тази пречка? Не, г-да, пречката е тамъ, че държавата казва, че няма пари въ своя ковчегъ. И тя казва това, следъ като е задоволила други нужди, за които сепорва, че съ по-належащи, и следъ като е изпъшила щедро други задължения отъ военно-политически характер. То е другъ въпрос, който може да се анализира подробно. Но главната спънка не лежи въ постановленията на закона за бюджета, отчетността и предприятията. Отворете „Държавен вестник“ и ще видите за Арсенала, за трудовитѣ стопанства, за Държавната печатница, за минаитѣ „Перникъ“, „Бобовъ-долъ“ и „Марица“, за държавнитѣ железници, редовно, не отъ днесъ, не отъ този кабинетъ, а отъ миналото, доста отдавна съществува въ постановленията на Министерския съветъ, генерални, съ които за единъ периодъ отъ три месеца или отъ шестъ месеца, или отъ деветъ месеца, се дава право на съответнитѣ управления да доставятъ направо отъ пазара или по доброволно съгласие необходими предмети, фуражъ и други технически материали. Всички наши доставки по железницитѣ днесъ, преди две години, преди петъ години, не само по време на войната, съ ставали по този начинъ — съ редовни постановления на Министерския съветъ, съ специални технически комисии, които отиватъ задъ граница и купуватъ нужнитѣ материали на самото мѣсто или у насъ на пазара, безъ да има никаква пречка за това въ закона за бюджета, отчетността и предприятията.

Аз следя, интересувамъ се отъ тѣзи предприятия и разбирамъ другата мячнотия, за която загатна г. Лячевъ: ще трябва ли, каза, да изчакаме да изминатъ сроковетѣ, предвидени въ закона за бюджета, отчетността и предприятията, за да приобгнемъ къмъ купуване направо отъ пазара? Този въпросъ може да се постави отъ две страни: първо, когато може да се изчка този периодъ — макаръ че фактически, както азъ констатирахъ, действува се по бързия начинъ — и второ, когато се касае за нужди, които съ изпъкнали случайно, неочаквано, не-предвидано. Тукъ въпросътъ не е такъвъ. Доставка на локомотиви, вагони и релсовъ материалъ е единъ въпросъ, който въ даденъ моментъ е напекълъ много, макаръ че това е резултатъ на две-тригодишни проучвания. Споредъ мнението на техници, трябва $\frac{1}{2}$ отъ дървениятѣ траверси да се смъкнатъ, трябва значителенъ брой железни траверси да се доставятъ, паниитѣ товарни вагони, открити и покрити, трябва да се подновятъ; работилницитѣ не стигатъ, трябва да се разширятъ; прибгватъ даже да даватъ работа вътъ, на друго мѣсто, на частни лица. Следъ като това е казано много пъти; следъ като дадено правител-

ство е казвало, че не може да задоволи нуждата; следъ като Народното събрание е отказвало да задоволи тая нужда и следъ това, когато се опушено малко кредитъ, доставя се по бързъ начинъ. Ами за това няма пречки въ закона за бюджета, отчетността и предприятията. Азъ не мога да разбера постановлението на чл. 29 отъ законопроекта другоаче, освенъ че се касае да се освободи управителния съветъ отъ ограниченията на закона за бюджета, отчетността и предприятията. Нанетина, този законъ съдържа известни спънки, по въ днешната му редакция той е много по-либераленъ, отколкото закона за отчетността по бюджета, създаденъ преди двадесетъ години. Ограниченията на закона за отчетността по бюджета, преди да бжде измѣненъ, се чувствуваха най-много тогава, когато валутата бѣше вече скочила въ крайни размѣри, когато единъ разпоредителъ съ бюджета на едно учреждение нѣмаше право да разпореджа за покупки направо отъ пазара съ повече отъ 2.000 л., които, при низката валута, нищо не значеха. Това е върно. Но тая нужда бѣше задоволена преди две-три години съ измѣненото на закона за отчетността по бюджета.

Въ всѣки случай, г-да, за такива предприятия, като мината „Перникъ“, държавнитѣ железници, пошитѣ и телеграфитѣ кредититѣ трябва да бждатъ увеличени. И това е единъ въпросъ лесно разрешимъ; той не е въпросъ конституционенъ, разрешението му е отъ компетентността на Народното събрание.

Провѣрете, отъ друга страна, разни доставки и вне ще имате възможностъ да констатираме оная корупция въ висши и низши кръгове, която ги е ръководила при създаването на поемнитѣ условия: въ тѣхъ ще констатираме известни празни пространства, предврително и съзнателно оставени, за да се яви нужда отъ тъкуване и претъкуване и поради това да не се явятъ конкуренти. Нѣщо повече: тъкмо въ железницитѣ дѣло ще знаемъ факти, гдето управници, даже директори на това предприятие, съ нагласявали поемнитѣ условия за строежъ на железнични линии така, щото компетентни за тѣхното тъкуване и претъкуване да бждатъ само авторитѣ имъ, които своевременно съ напускали държавния постъ и съ се отзовавали като директори-ръководители на новостройни се железници и днесъ съ не лоши банкери.

Н. Падаревъ (д. ср.): Това е било правило.

Д-ръ Н. Саваровъ (в.): Да. — Г. г. народни представители! Тукъ, обаче, има нѣкакво смущение: схваща се отъ авторитѣ на законопроекта, че тая работа отива до голѣма крайностъ, и за това има специално постановление (чл. 29), въ което се говори за търгове, за доброволно съгласие и за купуване направо отъ пазара, същото, което постановява закона за бюджета, отчетността и предприятията. Щомъ въ чл. 29 на този законопроектъ се запазватъ същитѣ начини за доставка на материали — чрезъ търгове, чрезъ покупателни комисии по доброволно съгласие и направо отъ пазара — тогава каква нужда има да се освобождава напълно управлението на мината „Перникъ“ отъ същия законъ за отчетността по бюджета?

Очевидно е, че управителното тѣло, което ще бжде отъ 8 души — безъ министра 7 души, а въ действителностъ трима души: двама делегати отъ тия 7—8 души и главниятъ директоръ на мината — ще решава работитѣ. Г-да! Нима вие мислите сериозно, че ще съществува нѣкаква пречка за доставкитѣ, ако остане участието въ управителното тѣло на началника на минното отдѣление при Министерството, а също и на министра, при запазване и на директора, като ръководителъ, заедно съ другитѣ инженери тамъ, и като има единъ счетоводителъ, специаленъ по счетоводството? Законътъ за бюджета, отчетността и предприятията въ днешната му редакция дава право да повикате колкото обичатъ вещи лица, за да се произведатъ по една работа: за бързина, за мѣсто на доставката, за солидностъ на материала, отъ който се състои доставката, и тѣмъ подобни. Щомъ като вѣщитѣ тия възможности съществува, тогава какво се цели съ това постановление въ законопроекта? Най-сетне, ако има нѣкакви ограничения, нека се премахнатъ, но не въ тази форма, която освобождава отъ контрола, преди всичко, на самия министъръ.

Но този, който е въртъ приятелъ на частната експлоатация, ще каже: „Безъ това не може, най-добре е когато мината „Перникъ“ бжде като частно предприятие“. Този принципъ може да е добъръ за заинтересованитѣ, но л той не е проведенъ докрай, защото въ нѣлия процесъ на доставкитѣ и на работитѣ преди всичко има думата Министерския съветъ. По този законопроектъ Министер-

святът съветът има правото на veto. Вие бѣгате отъ тежката държавна машинария, вие бѣгате отъ този апаратъ, вие бѣгате отъ корупцията, която царя при партизанството, упражнявано отъ всички мѣняващи се на власт партии или групи отъ партии, обаче, Министерскиятъ съветъ, съставенъ отъ лица отъ съответната управляваща партия, не ще остане съ туй схващане, той ще държи сметка за тия политически, партийни, партизански нужди на момента и той ще бѣде просто — какво? Безъ пеговата предварително сондирана воля нѣма да се реши никой голѣмъ въпросъ, Това навсѣгѣ е прокарано изрично.

Азъ, който поддържамъ социализацията на тия предприятия, нѣма да пледирамъ да се махне контролната роля на министритѣ, т. е. на държавата, но азъ искамъ да се въведе и контролата отъ работниците, както и тѣхното участие въ управлението. Азъ искамъ да изтъкна въ тоя случай, че и принципътъ, за който ужъ се пледира тукъ, не е доведенъ до единъ завършекъ; едновременно съ борятъ два-три принципа, защото фактически тукъ целта съвсемъ не е оная привлекателна целъ, за която ни говори г. Петровичъ. При това — забележете — г. Петровичъ, като добръ стопанинъ, прибави: „Ако се намѣрятъ подходящи хора“. Това „подходящи хора“ значи — щомъ е отъ партията, той вече има най-малко 60% дилемъ за „подходящи“, и като прибавите „известна компетентностъ“, ще стане напълно подходящъ за всѣко време.

Министъръ Д. Христовъ: Както въ всѣко предприятие, така и тукъ трѣбва да се намѣри подходящъ човѣкъ. Това бѣше мисълта на г. Петровичъ — въ смисълъ на компетентенъ човѣкъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Но и Ваз самъ, като министъръ на търговията, промишлеността и труда, колкото и да Ви знамъ, че сте упоритъ при прилагането на известни Ваши мнения, страхувамъ се, че нѣма да удържите на това голѣмо течение, наречено „партийни и партизански нужди“.

Министъръ Д. Христовъ: Не се безпокойте.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Дай Боже здраве — ще видимъ тази работа!

Председателъ: **Д-ръ Т. КУЛЕВЪ**

Подпредседателъ: **Н. НАЙДЕНОВЪ**

Секретарь: **Г. СЕМЕРДЖИЕВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

Г. г. народни представители! Задайте си, обаче, въпроса малко по-другояче. Членъ по членъ гледате и се питате: какво ново има тукъ?

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Г-да! Частъ е 8. — Г. Сакаровъ! Пожеже имате да говорите още половинъ часъ, ще продължите речта си въ следущето заседание.

Министъръ Д. Христовъ: Г. Председателю! Предлагамъ да се продължи заседанието, докато свърши речта си г. Сакаровъ.

Обаждатъ се: Нѣма кворумъ!

Министъръ Д. Христовъ: Ние, г-да, и безъ това продължихме толкова много работата.

Обаждатъ се: Нѣма кой да гласува!

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Г. г. народни представители! Предлагамъ следущия дневенъ редъ за четкъ:

1. Докладъ на прошетарната комисия;
2. Първо четене на законопроекта за фабрикацията, вноса и износа на военни материяли;
3. Първо четене на законопроекта за разрешаване на Хлевенската селека община, Леванка околина, да еключи земъ,
4. Второ четене на законопроекта за държавнитѣ каменоважлени мѣни въ Владайско-Мошино-Пернишката котловина — продължение разискванията;
5. Второ четене законопроекта за измѣнене и допълнене на закона за хигиената и безопасността на труда;
6. Първо четене законопроекта за настаиване на работа и осигуряване при безработица;
7. Докладъ на комисията по Министерството на правосъдието.

Който призматъ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 20 ч. 5 м.)

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

Стр.

Стр.

Отпуски, разрешени на народнитѣ представители: Стефанъ Чолаковъ, Петъръ Стефановъ, Иванъ Терзиевъ, Димитъръ Кандулковъ, Мариинъ Николовъ, Петъръ Миновъ, Господинъ Продановъ, Станъ Ангеловъ, Апостолъ Урумовъ, Никола Алексиевъ, Цочо Братановъ и Георги Поповъ . . . 185

Питания:

1. Отъ народнитѣ представители Петъръ Миновъ и Лачо Илиевъ Недѣлковъ до министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве относително извършени произволи въ свръзка съ производенитѣ на 2 ноември н. г. общински избори въ гр. Хасково (Съобщение) 185

2. Отъ народния представитель Господинъ Продановъ до министра на вътрешнитѣ работи и на родното здраве относително задържането на известни лица отъ потеря, образувана за преследване бандата на Георги Янчевъ и по предвиждането обезщетение по закона за преследване разбойницитѣ на семейството на убития милиционеръ Желю Добриковъ (Съобщение) . . . 185
- Законопроектъ** за експлоатацията на държавнитѣ каменоважлени мѣни въ Владайско-Мошино-Пернишката котловина (Второ четене — продължение разискванията) 185
- Дневенъ редъ** за следущето заседание 205